

CHAKOTEN

DANSK MILITÆRHISTORISK SELSKAB

INDHOLD I DETTE NR.

side 1 Årets julemøde og figurkonkurrence
– en vaskeægte succes
af Aksel Willumsen

side 3 Siden sidst
En hyggelig start på det nye år
af Aksel Willumsen

side 3 Oldenborgske geworbne Infanteri-
regiment i Kastelet 1764
af Karsten Skjold Petersen

side 4 Svar 1
af John Sjøberg

side 5 Svar 2
af T. Snorrason

side 6 Maginotlinien -
myter og realiteter (2.del)
af Jørgen Flintholm

side 14 Med Orlogsflaget på halv
af Søren Nørby

side 23 Drastisk plastik -
en forbrugervildledning
af Jens Kristian Boll

side 26 Fra arkiver og samlinger no. 4
af Chr. Würzler Hansen

side 26 Chakotens hjemmeside
af Per Finsted

side 27 National Tinnen Figuren Museum,
Ommen, Holland.

side 27 Tøjhusmuseet viser udstillingen
"En pragtfuld tid... russiske gallauniformer
på kejserinde Dagmars tid 1866 -1917."

side 27 Kastelet arrangementer
for 1. halvår 2003

side 27 Frihedsmuseets Venner
af Aksel Willumsen

side 27 HJÆÆ/ELP!
Identifikation af figurer

side 28 Kommende møder

side 28 Husarudstilling i Roskilde

side 28 For- og bagside viser

Medieval Combat by Hans Talhoffer.

En tysk kampmanual fra det 15. århundrede, som består af 270 helsidesbilleder med en kort tekst til. Her oversat til engelsk. I vor tid er det mest orientalske kampsport, man hører og læser om. Men selvfølgelig har man i Europa i de tidligere århundreder også interesseret sig for nærkampsteknik, indtil ildvåbene gjorde sådant nærmest overflødig. Når man ser nærmere på de enkelte illustrationer, opdager man hurtigt, at det ikke drejer sig om nogen form for "ridderlig" sport, tværtimod. Alle kneb gælder, så enkelt og effektivt som nu muligt. Dyrker man reenactment fra tiden, er her utvivlsomt noget at hente. Selv om man nok vil høre publikum råbe op om ufine trick nu og da!

Kr. 269,-

The Mongol Warlords by David Nicolle. Farveillustrationer af Richard Hook.

Nicolle er velkendt fra bl.a. Ospreys forskellige bøger om østens og mellemøstens militærhistorie, og denne er lige så velskrevet og vidende. Men hvor Osprey kun er på 48 sider, så får man her 191 sider om herskerne og hærførerne Genghis Khan, Kublai Khan, Hülegü og Tamerlane. Alle personer som næppe ville have fået Nobels Fredspris for deres indsats. Til gengæld vil deres bedrifter som erobrere huskes længere end de, der modtog prisen.

Kan anbefales

Pris kun 118,-

Sovjet Uniforms & Militaria 1917-1991 in Colour Photographs

by Lázló Békési og med fotografier af György Török.

Békési har gennem mange år samlet uniformer og udrustning fra den hedengangne Sovjetunion, og her viser han så i farve fra sin privatsamling og illustrerer samtidig med interessante originalfotos. Vægten ligger på tiden WW II og frem. For den der interesserer sig for den tidligere stormagts uniformer og udrustning, må bogen være et must.

Pris kr. 509,-

Napoleonic Cavalry by Phillip J. Haythornthwaite.

Illustreret kun i sort-hvid.

Forfatteren er velkendt for sin store viden og sine mange bøger om Napoleonstiden. Her er det så rytteriet, dets kampformer og betydning på slagmarkerne, der beskrives. Først og fremmest ud fra samtidige beretninger, idet teori og regulativer som bekendt er en ting, virkeligheden oftest en anden. Sproget er måske lidt tørt, men indholdet er i orden.

128 sider. Kr. 289,-

Great Battles of the British Army as commemorated in the Sandhurst Companies.

Editor David G. Chandler.

Bogen er udgivet i anledning af 250 året for oprettelsen The Royal Military Academy Woolwich i 1741. (Artilleri og ingeniører - kavaleri og infanteri kunne lære på slagmarkerne. Sandhurst oprettedes først 1812.) Kortfattet beskrives på meget forskellig vis af de 16 forfattere 16 betydningsfulde engelske slag eller felttog. Fra Blenheim til Burma 1942-1945. Selv om beskrivelserne selvfølgelig er kortfattede, så er de kompetente. Og billedmaterialet er glimrende.

288 sider. Pris kun 110,-

Et af nordens største udvalg i bøger om
militær • uniformer • fly • krigshistorie
Altid gode tilbud • Kig ind • Klik ind

Nyboder Boghandel

Store Kongensgade 114

DK - 1264 København K.

Tlf. 33 32 33 20 Telefax 33 32 33 62

e-mail: nyboder@bogpost.dk

www.nyboderbog.dk

Chakoten

udkommer 4 gange årligt og udgives af Dansk Militærhistorisk Selskab

Prins Joachims og Prinsesse Alexandras Fond

Abonnement tegnes ved indmeldelse i Selskabet. Girokonto 655 4873
Kontingent for 2003 kr. 250,-
Fra udlandet kr. 300,-

Selskabets Protektor

Hans Kongelige Højhed
Prins Joachim

Selskabets Præsident

Hans Chr. Wolter
Violvej 36, 3500 Værlose
Tlf. 4448 4342
E-mail wol @ post9.tele.dk

Redaktion

Bestyrelsen

Kasserer

P. Steen Jacobsen
Slotsgade 30, 3400 Hillerød
Tlf. 4826 4215

Udveksling af blade

Ole Thureholm
Solbærvangen 40, 2665 Smørum
Tlf. 4466 1444

Anvisningssalg

Aksel Willumsen
Kongedybet 18, 2.th.,
2300 København S
Tlf. 3254 0177
e-mail aksel@corfitz.com

Annoncer

Johan F. Hansen
Elverdamsvej 66 Vintre Møller
4060 Kirke Såbye
Tlf. 4649 1303

Selskabets hjemmeside

www.chakoten.dk

Adresseændringer, leverancesvigt

Se bagsiden
Tryk: PE Offset og Reklame
Tomrervej 9 6800 Varde
CHAKOTEN 2001
ISSN 0901-4799

Årets julemøde og figurkonkurrence – en vaskeægte succes

Til årets julemøde med årskonkurrence mødte denne gang over 40 personer, og det er en fornøjelse at se, at flere og flere med familie møder op til denne hyggelige og traditionsrige årsafslutning. Helt fra Skjern var et medlem draget til Kastellet for at fejre julens komme.

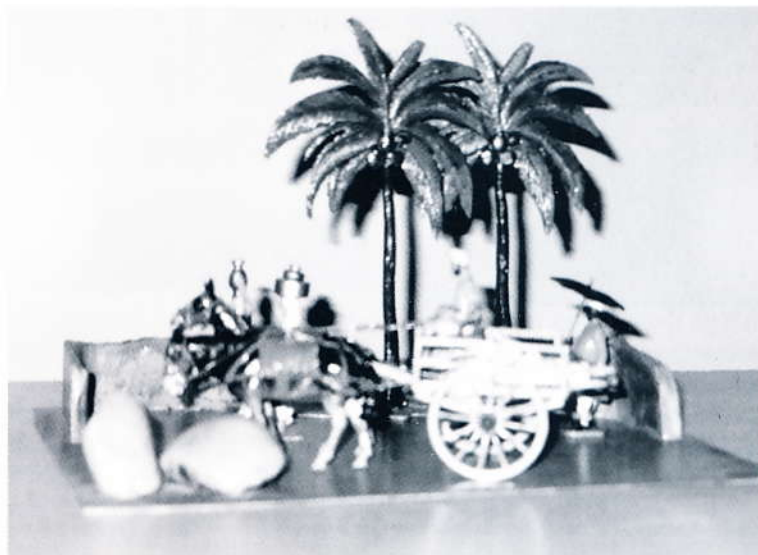
Og også til årskonkurrencen stiger antallet af tilmeldte figurer og dioramaer år for år. Dejligt at se den store flid, der er i Selskabet også på dette område, noget man desværre ellers ikke mærker meget til ved

de månedlige møder. Medlemmerne må meget gerne fremover også til disse møder tage lidt (eller meget) af produktionen med uden hensyn til aftenens øvrige underholdning. Giver altid inspiration, at se hvad andre pusler med.

Efter H.C. Wolter havde indledt med en kort årsberetning, fulgte afstemningen over de udstillede figurer, hvorefter børn og voksne kastede sig over smørrebrødet med sand juleappetit. En

Niels Erik Boesgaard modtager årets "Best in Show" plakette for sit "Bjergartilleri, Tonga 1936, som ses herunder. Plakette kan ses på bagsiden.

Og vinderne i år var:

Best in Show

Niels Erik Boesgaard, *Bjergartilleri, Tonga 1936*

Enkeltfigurer op til 65 mm

1. John Sjøberg, *Selim og Holgersen, 1850*
2. Claus Anderson, *Knight Hospitaller, 1150*
3. Hans Chr. Wolter, *Lieutenant, Garde Impériale 1809*

Enkeltfigurer over 65 mm

1. Svend Nielsen, *Engelsk hageskytte, 1544*
2. Kenni Friis Jensen, *3. Husarregiment, Napoleonstiden.*
3. Ib Gotz, *Dansk garder i rød galla, ca. 1970.*

Figurgrupper, vignetter, dioramaer og panoramaer

1. Hans Chr. Wolter, *Dansk linieinfanteri, 1848.*
2. John Sjøberg, *Ritmesterens farvel 1849.*
3. Claus Anderson, *Teutoburger Wald, år 9 e. Kr.*

Krigspilfigurer

1. Jørgen Larsen, *17. polsklitauiske Uhlanreg, 1812-14.*
2. Ole Thureholm, *Britiske militærkøretøjer, 1944-45.*

Kastellet og dets beboere

1. John Sjøberg, *Der kaldes til bøn, 1764.*
2. Hans Chr. Wolter, *Dansk fæstningsartilleri, 1848.*

Future Kids

1. Patrick *Dansk garder i blå vagtuniform, ca. 1970.*
2. Frederik Wolter Holm, *Command Platoon, Sniper Squad.*
3. Ida Corfitz Willumsen, *Smølfeskoven, 3014.*

Præmierne i år var:

1. præmie bog med forhåbentlig interessant indhold, 2. præmie: to flasker Chateau Chakoten, 3. præmie: én flaske Chateau Chakoten, og godteposer til alle børnene.

Ja, billederne forklarer sig jo nærmest selv! Herover modtager John Sjøberg endnu en præmie, dernæst ses hele tre generationer Larsen - i midten "Chakotus", dernæst de flotte gardere, som begge fortjent hjembragte præmier. Ovenover dem ses Chakotens første kvindelige udstiller, Ida Corfitz Willumsen, modtage sin velerhvervede præmie, og derover igen et mesterligt diorama af Svend Nielsen "En fransk husarofficer siger farvel for at begive sig til La grande Armée et la gloire". De øverste to billeder viser ægte dansk julehygge - og mad. På modstående side ses Ole Thureholm modtage et par flasker af Chakotens berømte årgangsvin som præmie.

julesang blev det også til, og selv om nogle ved en fejltagelse havde fået udleveret en anden tekst – lykkedes det dem tappert at synge den på en forkert melodi!

Efter kaffe og kage var det så tid til aftenens højdepunkt – julekonkurrencen.

Der var i år som noget nyt indført en børnekategori og en præmie for "Best in Show".

Siden sidst

En hyggelig start på det nye år

Chakotens første møde blev gennemført af en tapper skare på en lille snes, der - trods kong vinters forsøg på at bestemme dagsordenen - alligevel mødte op. Men det blev et særdeles hyggeligt og godt sludremøde, hvor medlemmerne havde medbragt effekter og bøger, som dannede grundlag for megen god snak.

Aksel Willumsen medbragte nyere hvervelser anno 1944, Ole Thureholm og

"Best in Show" kategorien indføres, idet et medlem nemlig med rette har kommenteret det lidt irriterende, at kun figurer og dioramaer belønnes. Men der er jo også mange andre måder at udtrykke sin interesse for militærhistorien på. Så rigtigt, så rigtigt, og derfor vil der fremover blive uddelt en specielt fremstillet plakette med Chakotens logo til denne kategori, som dækker alt indleveret og udstillet i årskonkurrencen. Den, der i denne nye kategori høster flest stemmer, vinder.

I år vandt Niels Eric Boesgaard plaketten, som kan ses i farve på bagsiden

Til sidst og ikke mindst skal der lyde en stor tak til julemanden og hans hjælpere, som var med til at skabe rammen om et perfekt arrangement.

John Sjöberg viste figurer frem på vej mod fuldendelse, Kim Lee Christensen havde en stribe interessante bøger om maritim krigsførelse med, Svend Nielsen viste, hvorledes han ville genskabe preussernes erobring af Napoleons vogn efter slaget ved Waterloo, H.C. Wolter viste flotte nyerhvervede bøger og en serie usædvanlige Carle Vernet plancher samt dele til blokavet M 1834, som nu er ved at

være færdig, som det ses andetsteds her i bladet, Jørgen Flintholm viste sin nys færdiggjorte moppedreng af en guide til Maginotlinien, og hertil kom så yderligere nye bøger og en serie andre store og små figurer.

Aftenen sluttede sædvanen tro med smørebrød og mere hyggesnak.

AW

Oldenborgske geworbne Infanteriregiment i Kastellet 1764

af Karsten Skjold Petersen

I år 2000 etablerede Tøjhusmuseet i et samarbejde med Kassellets kommandantskab en skolerettet virksomhed. Denne indebar bl.a. rekonstruktion af uniformer for det Oldenborgske geworbne Infanteriregiment, som garnisonerede i Kastellet i 1764. Kassellets kommandant anmodede efterfølgende medlemmer af Chakoten om at fremstille et diorama med en situation fra perioden. Dette diorama er nu blevet færdigt, og det blev præsenteret i artiklen "Kastellet 1764-1766" i Chakoten 4/2002.

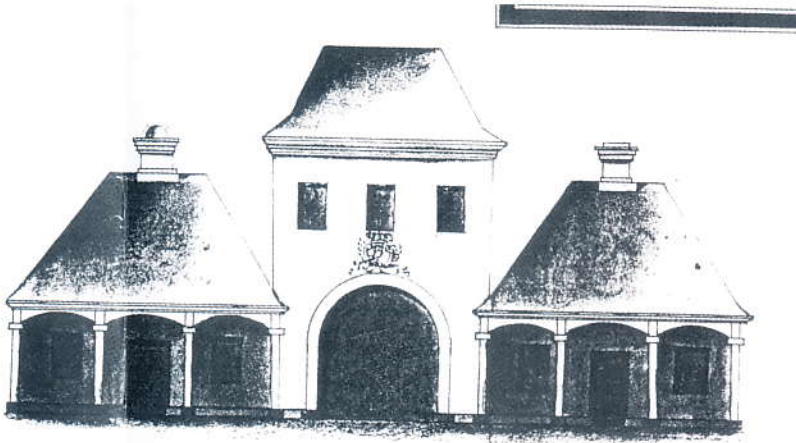
Artiklens forfatter anfører, at "alle bidrag til løsning af uafklarede problemer vil blive modtaget med megen tak." Dette vil jeg benytte mig af, da jeg i sin tid var ansvarlig for rekonstruktionen af fornævnte uniformer. Figurene i dioramaet er således fremstillet med mørkegrøn kendingsfarve, hvilket er i modstrid med den hvide kendingsfarve, som jeg valgte til de rekonstruerede uniformer. For

skolebørn og andre, som ser regimentets uniformer med to forskellige kendingsfarver, må det virke forvirrende og ulogisk. Ligeså er det, at fremstillerne af dioramaet ikke har taget kontakt til Tøjhusmuseet for at diskutere spørgsmålet. Det er vi naturligvis kede af, da der hermed er opstået unødigt forvirring.

Da der åbenbart stadig hersker en del misforståelser omkring regimentets kendingsfarve, vil jeg søge at opklare disse. I artiklen bemærkes det, at den hvide kendingsfarve optræder i såvel Carl Bertrams uniformsværk fra 1761/62 og i den såkaldte Spionbog fra Berlin fra 1762/63. Derimod kender artiklens forfatter tilsyneladende ikke kgl. resolution nr. 491 af 24/9-1760, hvori det blev bestemt, at regimentet skulle have hvid kendingsfarve og gule knapper ved næste munderingsskift. Vest og bukser skulle være samme grønne farve som ved Bornholmske Regiment. I artiklen står, at

Spionbogen "må antages at være kopi efter Bertram." Spionbogen indeholder imidlertid så mange detaljer som ikke optræder hos Bertram, at den helt afgjort er et uafhængigt værk. Selv hvis man kun sammenligner tegningerne af Oldenborgske geworbne Infanteriregiment står dette klart.

I artiklen står derpå: "En samtidig tavle med stofprøver fra Berlin 1756-1764 i Rigsarkivet, viser at hvidt klæde beregnet til aftegninger var påtænkt regimentet." I dette er flere fejl, som gør det svært at tro, at forfatteren har ulejligen sig med at studere det originale kilde-materiale. I Rigsarkivet befinder sig ganske rigtigt en planche med stofprøver fra Berlin. Den er fra 1764, og den oplyser intet om Oldenborgske geworbne Infanteriregiment. Derimod er der en planche fra de Hoffmannske Fabrikker fra 1764, der rummer meget vigtige oplysninger i denne sag. På planchen har fabrikken oplæbet små prøver af det klæde, som man havde leveret til hæren i perioden

Norgesporten tegnet af Samuel Christoph Gedde 1754. Rigsarkivet, FOARK, Forsvarets Bygningstjenestes historiske Tegningsarkiv.

1756-1764. Ikke hvad man havde "på-tænkt". Af planchen fremgår det, at fabrikken leverede de farver som omtales i kgl. resolution nr. 491 fra september 1760.

I artiklen nævnes også de to kolorede uniformsværker, som befinder sig i Dronningens Håndbibliotek. Det er kun det ene værk som er færdiggjort. Artiklen slår fast, at "Disse kan dateres til at være afsluttet sent i 1763." Dette er også forkert. Værkerne er afsluttet i efteråret 1760, hvilket fremgår med stor tydelighed af disses oplysninger om officerernes anciennitet. Af disse uniformsværker fremgår det desuden, at Oldenborgske geworbne Infanteriregiment anlagde sin uniform med mørkegrøn kendingsfarve i 1758. Med treårige munderingsterminer burde det næste munderingsskift derfor have fundet sted i 1761.

Artiklens forfatter mener desuden, at det rent heraldisk er ukorrekt at have hvid kendingsfarve og gule knapper. Denne

smagsdom må vist stå for forfatterens egen regning. Den har i hvert fald ikke noget historisk belæg. Lollandske Infanteriregiment havde således hvid kendingsfarve og gule knapper 1781-1785, Fynske geworbne Regiment ligeså 1785-1889 og 2. Jyske Infanteriregiment havde også denne kombination 1790-1842.

Det er ganske tydeligt, at forfatteren med vold og magt vil fornægte eksistensen af en hvid kendingsfarve for regimentet. Hvorfor det er så magtpåliggende er svært at gætte. Forfatteren skriver selv, at mørkegrønne kraver, rabatter og ærmeopslag er "det kønneste og mest male-rikske." Med dette argument forkastes historiske fakta.

Forfatteren skriver videre: "For at gøre det rigtigt morsomt ændres aftegningsfarven til sort i 1767." Det mest interessante i 1767 var dog ikke kendingsfarven, men at det bestemtes, at kjolen skulle være hvid! Kendingsfarven skulle

i øvrigt ikke være sort, men mørkegrøn, hvilket fremgår af approbationstegningen. Endnu en graverende fejl i artiklen.

Men hvilke uniformer havde Oldenborgske geworbne Infanteriregiment da i 1760'erne? I 1758 anlagde regimentet rød kjole med mørkegrøn kendingsfarve. I 1760 bestemtes, at regimentet skulle have hvid kendingsfarve og de Hoffmanske Fabrikker leverede klædet hertil i 1761. Ved kgl. resolution nr. 17 af 14/1-1761 bestemte kongen imidlertid, at regimentet først skulle have ny overmundering næste år. Det vil sige, at det planlagte munderingsskift angivelig blev skubbet til 1762. Herefter bar regimentet rød kjole med hvid kendingsfarve til omkring 1765. Ifølge kgl. resolution nr. 214 af 10/4-1765 skulle de hvervede regimenter anlægge blå kjole ved næste munderingsskift. I kgl. resolution nr. 347 af 28/6-1766 nævnes det, at Oldenborgske geworbne Infanteriregiment havde anlagt den blå uniform. Præcis hvornår dette skete nævnes desværre ikke. Regimentet bar herefter den blå uniform til 1768 eller 1769. Hvis bestemmelserne er blevet fulgt, har regimentet herefter anlagt hvid uniform. Dette kan imidlertid ikke bekræftes.

Sluttelig en bemærkning til modellen af Norgesporten med tilhørende vagtbygninger. Det hedder, at der er gennemført "et større researcharbejde". Det kan derfor undre, at bygmesteren øjensynlig ikke kender den mest kendte afbildning af Norgesporten fra perioden, nemlig Geddes tegning fra 1754. Samuel Christoph Gedde udførte således i 1754 et stort opmålings- og tegnearbejde, hvor han dels lavede et kort over Kastellet, dels tegninger af alle bygningerne, herunder Norgesporten.

Svar 1

Tak til Karsten Skjold Petersen for udvist interesse for det lille diorama Kastellet 1764, samt tak for tilbud om faglig assistance.

Det skal tilføjes, at det er forbundet med nogen vanskelighed at komme i telefonisk kontakt med museets inspektører; det er væsentligt lettere at skrive. Her har jeg altid fået lynhurtigt svar.

Først skal nævnes, at dioramaet alene er fremstillet af mig til arrangementet Miniaturemilitær, men står nu til disposition for Chakotens medlemmer.

Tak for tilsendte tegning af Geddes Norgesport. På Kastellet har jeg set Geddes tegninger, men Norgesporten var kun vist i længdesnit. At vinduerne i mit

diorama fik en passende størrelse skyldes ganske enkelt held.

Men Geddes tegninger løser bare ikke de mange detailproblemer, som er anført i artiklen. Det havde været en rigtig god idé, hvis Du eller Tøjhusets eksperter havde besvaret følgende små spørgsmål:

Hvorledes så datidens geværfourchetter ud?

Svar 2

Først vil jeg gerne complimentere John Sjöberg for det meget fine og realistiske resultat, han har opnået med sit lille diorama - både hvad angår korrekthed i uniformer og bygninger.

John har bedt mig svare på spørgsmålet: grønne kontra hvide opslag, idet det er undertegnede, der har meddelt, at grønne rabatter var helt fint. Og det på trods af hvad Tøjhusmuseet ved Karsten Skjold Petersen end måtte mene og tro om den sag. På grundlag af KSPs seneste oplysninger kan man endog nu klart

Hvor var de placeret, og hvor mange skridt mellem rækkerne?

Hvor var klodserne til officerernes espontons placeret?

Var der belysning i porten, eller var den ophængt mellem vagtbygningerne?

Hvordan var belysningen udformet?

Skilderhusenes placering, også på voldene?

konstatere, at Oldenborgske geworbne aldrig har haft hvide opslag i perioden 1760-1767.

Sagen drejer sig i al sin enkelthed alene om at datere manuskriptet i Hendes Majestæt Dronningens Håndbibliotek korrekt.

Det illustrerede manuskript er det mest udførlige fra tiden. Det viser og giver detaljer, som man ikke finder andre steder. Ud over tegninger af kjoler for officerer, underofficerer og menige er også trompeterkjoler vist, medens tambourkjoler er udeladt. Ved hvert regiment er angivet navne for alle officerer og understab med anciennitetsoplysninger.

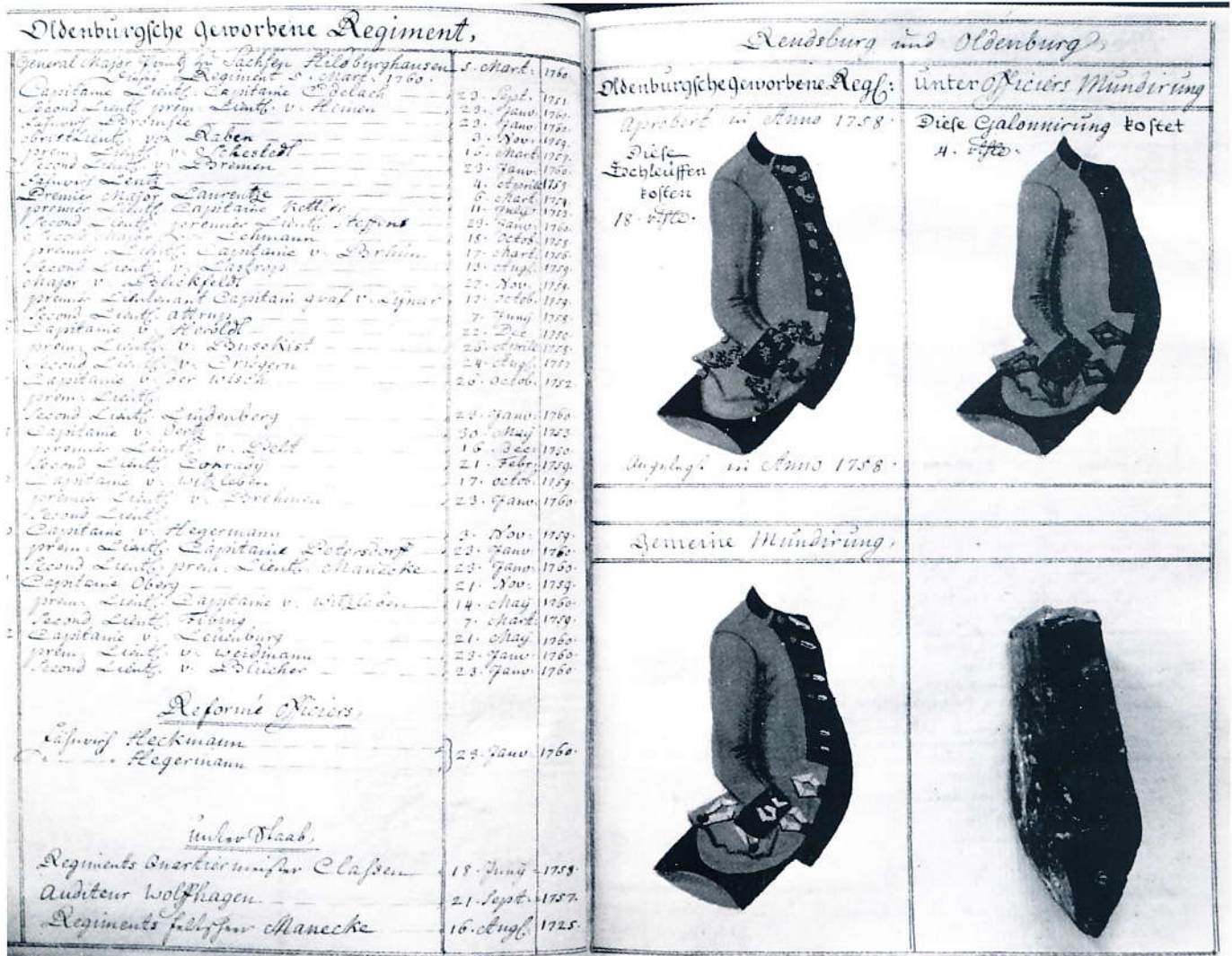
Det skal præciseres, at Norgesporten kun må ses som en kulisse i forhold til modellerne, men løsning af flere af de ovennævnte detaljer ville være en gevinst for det lille diorama.

Angående uniformernes rabatfarve kender jeg Skoletjenestens uniformer samt Dit skrift derom.

John Sjöberg

Ud for visse officerskjoler er angivet ibrugtagningsdato, approbationsdato for kjolemodel og pris for sløjfer. Senest angivne årstal ved både officerskjoler og anciennitet er 1760, hvilket ikke betyder andet end at manuskriptet er fremstillet efter 1760. Dette kan f.eks. konstateres ved at gennemgå regimentschefsnævne. For kjolerne angiver det blot, at det pågældende regiments officerer fra den pågældende dato har skullet skifte fra gammel kjolemodel og anlægge ny enhedsmodel.

Den viste illustration er siderne med Oldenborgske geworbne Infanteriregiment.

KSP daterer dokumentet kategorisk til 1760 ud fra seneste dato i anciennitetslisterne.

Jeg daterer dokumentet til at være færdiggjort og udført i efterår 1763 ved simpelt hen at studere manuskriptet lidt mere omhyggeligt og dernæst benytte mig af noget så simpelt som en af de mange regimentslister, her "Tidstavler over de danske fodfolks- og rytterafdelinger" af Otto Smith.. (Samarbejdet og systematiseret efter optegnelser i Hærens Arkiv og efter kaptajn J. Stöckels til den historiske våbensamling indsamlede materiale. Afskrevet af leutn. P.J. Riis, 1926.) Tøjhuset har sikkert mere udførlige og nyere lister.

Jeg vil nu ved hjælp af blot 3 punkter i dokumentet samt regimentslisten gennemføre en nem og let forståelig datering, som jeg allerede forklarede KSP det, den gang jeg henviste ham til dokumentet for 4-5 år siden. For god ordens skyld gør jeg opmærksom på, at man også kan benytte officersudnævnelser og andre regimentsreduktioner til at datere efter.

Ser man på siden med Grenaderkorpset, er regimentsbetegnelsen besynderlig. Ikke ganske normal som ved Oldenborgske og de fleste øvrige regimenter. Der er imidlertid ikke tale om, at værket er udført i f.eks. 1760 og noget er raderet væk og/eller skrevet over senere i 1763 - men det står klart og tydeligt: Grenadier Corps 2.te Battaillon. Ser man på Livgarden, står der: Königl. Leib Garde zu Fuß - 1.ste Battaillon. På samme vis er andre regimenter benævnt, men lad os holde os til Grenaderkorpset.

I Saint-Germain perioden sker forskellige reduktioner i hæren, først og fremmest af økonomiske årsager men også for at effektivisere. Og datoer for disse er kendt, det er blot at slå dem op. Når man læser, at Grenaderkorpset og Livgarden

begge reduceres til én bataljon og sammenslutes til én vagt enhed 13.9.1763, og dernæst ser at Grenaderkorpset opløses endeligt 16.10.1763, så må manuskriptet senest være bearbejdet omkring 13.9.1763 og inden 16.10.1763. Sæt dato på regimentschefsudnævnelser og øvrige regimentsreduktioner - og man får en lidt nøjagtigere datering. Manuskriptet er antageligvis udarbejdet for at give kongen en oversigt ved denne nyorganisation, som altså ikke holdt længe.

Manuskriptet er således afsluttet og sikkert også udført en gang i efterår 1763, ellers må man tro på synskhed i en ganske bemærkelsesværdig grad hos den, der udførte manuskriptet!

1763 havde Oldenborgske geworbne Infanteriregiment altså stadig grønne opslag som vist, ellers ville der utvivlsomt have været en note i manuskriptet, så nøjagtigt som det ellers er - eller man havde lavet en ny side. Den, der har udført manuskriptet, har haft adgang til de seneste oplysninger vedrørende hæren og udført sit arbejde derefter.

Det skulle ordne problemet med grønne opslag for 1764 og endog 1765. Også jeg lærer heldigvis noget af KSPs flittige arbejder. Blot får jeg desværre undertiden lidt andre resultater.

Grenadier Corps, 2. te Battaillon

Königl. Leib Garde zu Fuß, 1. ste Battaillon

Rød uniform med sort i 1767 - jeg har opgivet farven efter et samtidigt farvelagt manuskript til prins Carl af Hessen fra 1767. Deri vises også andre afvigende farver, så grønt er måske nok rigtigere. Resolutioner i disse år er mangfoldige og ikke altid gennemført, hvorfor det er nødvendigt at søge andre kilder.

I 1765 er det så termin for nye uniformer til Oldenborgske, men jeg forstår, der udskydes til 1766, og her mener

KSP, at der anlægges blå uniformer. Jeg ved det ikke. Men hvad angår blå og hvide uniformer, glæder jeg mig da meget til at læse KSPs resultat, når han er kommet noget længere i sin forskning. Så vidt jeg ved, var den blå stofproduktion indenlandsk og stoppedes straks ved F5s død i januar 1766, lige som undlevering af stof til blå uniformer til f.eks. Delmenhorstske Regiment standses samtidig. Produktion af blåt klæde til kjoler varer altså højest et halvt år. Hvem der har nået at få blå uniformer, kræver nok flere undersøgelser, end hvad man kan finde i resolutioner.

At Skoletjenestens uniformer således har ukorrekte opslag, ser jeg intet problem i. Uniformerne er kønne og fint repræsentative for tiden og tjener dermed deres formål. At børn skulle blive specielt forvirrede ved at se et diorama med grønne opslag, tvivler jeg på. Og skulle endelig et barn være så vågen, er der jo en glimrende lejlighed til at forklare noget om gamle uniformer, treårige terminer, der ikke overholdes, og ikke mindst hvor svært det er at finde sandheden et par hundrede år efter.

Måske nogle er blevet lidt klogere af denne lille disput, i det mindste er jeg.

Saint-Germainperioden er temmelig vanskelig at finde rundt i, så det er al ære værd, at KSP forsøger. Der er endog en fin medaille at vinde.

Og måske KSP en dag finder beviser for hvide opslag 1764.

Og så må John Sjöberg til at male hvide opslag, men indtil videre forbliver de grønne, for det er det rigtige - og også det kønneste.

T. Snorrason

En udmærket måde at skaffe sig viden om gamle uniformer er ved at studere samtidige portrætter og andre malerier: Reskripter og resolutioner og disses vedlagte tegninger er sjældent nok og kan, som det ses ovenfor, føre til helt forkerte konklusioner. Billedet til venstre viser angiveligt ingeniør de Malville. Portrættet er signeret A. Brjännich P. 1762. Fra ABRs katalog No.548/1991. Rød kjole med sorte opslag. Slojfer sølv. Vest gul.

Maginotlinien - myter og realiteter (2.del)

af Jørgen Flintholm

I første del af min artikelserie om Maginotlinien fortalte jeg om liniens tilblivelse og gav en kort oversigt over liniens forskellige elementer. I denne anden artikel vil jeg forsøge at gå lidt mere i detaljer om indretning af et stort artillerifort.

Selvom begrebet "typebyggeri" i Maginotlinien ikke er nær så udbredt som f.eks. de tyske "Regelbau" i Atlantvolden, var alle liniens elementer konstrueret efter samme generelle retningslinier, men i hvert enkelt tilfælde specificeret i forhold til opgaven og de terrænmæssige forhold.

Det største taktiske element i Maginotlinien var artilleriværket – Gros Ouvrage. Som nævnt i den første artikel blev der bygget et forsøgsanlæg ved Rimplas i de franske alper, hvor man forsøgte at udvikle det mest effektive fort, hvis kombination af våben, føring, beskyttelse, kommunikation og mange andre detaljer både under offensiv- og defensiv indsættelse ville yde det optimale.

På baggrund af disse forsøg kom alle artilleriværker generelt til at indeholde samme type elementer, men som allerede nævnt specielt tilpasset de enkelte værks opgaver og de terrænmæssige muligheder. Af samme grund optræder artilleriværker med fra 7 til 19 bunkere og geografisk omfattende fra nogle få hektar op til næsten 200.

Gros Ouvrage de Hackenberg

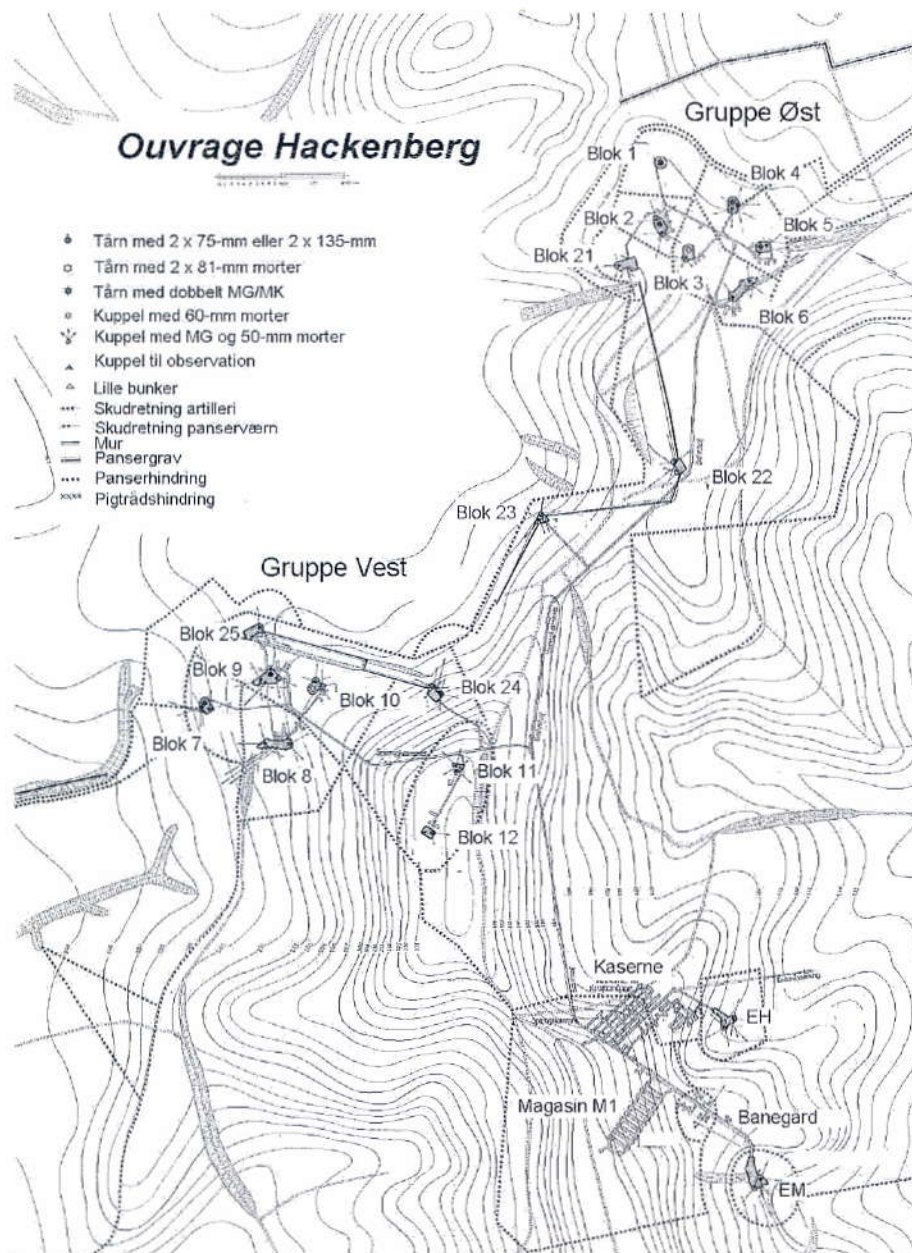
Det store Hackenberganlæg anses med sine næsten 190 hektar for det største i Maginotlinien. Sammen med *Gros Ouvrage de Hockwald*, der er kun marginalt mindre, er disse to store fortgrupper de eneste, der i den franske faglitteratur går under betegnelsen *ensembles* og i virkeligheden består af to værkgrupper – en på hver sin side af et højdedrag – forbundet af en betonstøbt pansergrav på op til 6 meters dybde og 20 meters bredde. Værkgruppe Øst består af 6 kampblokke, Værkgruppe Vest af 4 kampblokke og 2 observationsblokke, mens pansergraven i hele dens længde beskyttes af 5 mellemværker. Endeligt er der til fortet to indgangsblokke. I modsætning til *Ouvrage de Hockwald* er samtlige blokke i Hackenberg indbyrdes forbundet med tunneler, der på det dybeste sted – under observationsblokkene 11 og 12, ligger 96 meter under jorden. Hackenberg stod under fælles kommando.

Hackenberg ligger på et vigtigt højdepunkt (343 meter) ved landsbyen Veckringe nordøst for Thionville. Fortet var det første i *Secteur Fortifiée de Boulay* og sammen med forterne i *Secteur Fortifiée de Thionville* til venstre, ankerpunkt i den kraftigst udbyggede del af Maginotlinien. Grunden til den kraftige udbygning af dette område var risikoen for et tysk angreb langs Mosel/Moselledalen på det sted, hvor grænserne til hertugdømmet Luxembourg, Tyskland og Frankrig når hinanden (og hvor den luxembourgske landsby Schengen nu har for altid har indskrevet sit navn i historien).

Bygningen startede som et af de første anlæg i juni 1930 og omfattede udgravninger af næsten 650.000 m³ jord og støbningen af 88.000 m³ beton, hvoraf langt den meste var jernarmeret. Ikke desto mindre var fortet 98 % færdig ved den fastsatte afleveringsdato i januar 1934. De manglende 2%, der udelukkende omfattede den indvendige indretning, blev hurtigt afsluttet og ved krigsudbruddet i september 1939 var fortet parat.

Den samlede pris blev 171,4 millioner franc (1935-priser). Til sammenligning kostede det franske slagskib *Dunkerque*, der blev søsat i 1935, lige knapt 200 millioner franc.

Oversigtskort over Ouvrage Hackenberg. På billedet ses tydeligt opdeling i Værk Øst og Værk Vest forbundet med en pansergrav dækket af flere kampblokke. De to indgangsblokke ligger tilbagetrukket på bagskråningen.

Entre Munition. På begge sider af indkorsten, hvor tog med ammunition og andre forsyninger kunne køre direkte ind i fortet, er der skydeskår til maskingevær og panserværnskanoner. Over skydeskårene er der i muren beslag til en radioantenne. Trådløs radio blev kun anvendt som sekundært signalmiddel, idet alle Maginotliniens anlæg var koblet sammen med et omfattende, nedgravet, telefonnet.

Fortets bevæbning var meget omfattende: 9 x 75-mm kanoner, 5 x 135-mm haubitser, 4 x 81-mm morterer, 30 x 7,5-mm tunge dobbeltmaskingeværer, 61 x 7,5-mm lette maskingeværer, 7 x 37-mm panserværnskanoner, 33 x 50-mm morterer og med alle våben indsat i stand til at levere 4 tons ammunition pr. minut! Den oplagte ammunition var tilsvarende dimensioneret: 75.500 granater, 3½ million patroner, 48.000 mortargranater, 4.200 panserværnsgranater.

Indgang til fortet

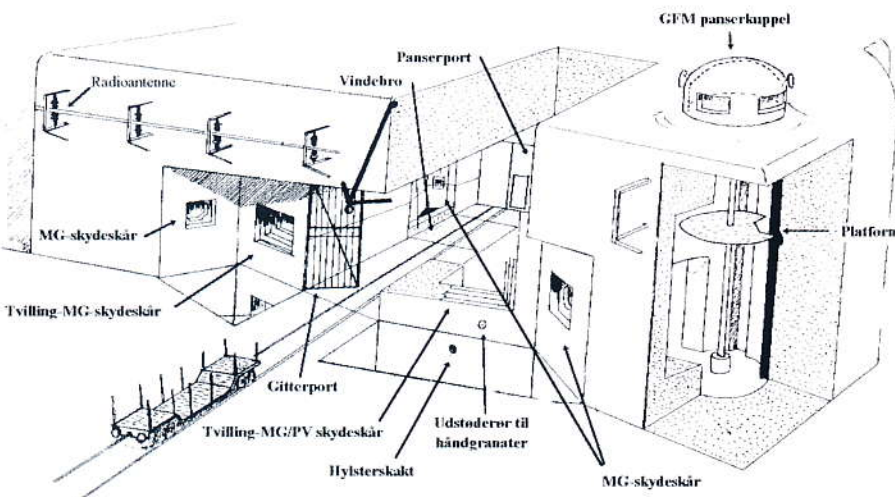
Ouvrage de Hackenberg er i dag åbnet som museum, og lad os følge guiden under et besøg i det imponerende fort.

Indgangen til fortet sker via den største af de to indgangsblokke – *Entre Munition*. Alle indgangsblokke i linien er indrettet efter samme system. På begge

sider af porten er der murskydeskår til maskingevær og panserværnskanon og foran disse en dyb grav. Denne grav – *fosse diamant* – findes overalt i forbindelse med bunkere – også de selvstændige *casemates* – der har murskydeskår. Gravens formål var dobbelt.

Den skulle forhindre en fjende i at placere spræng-ladninger direkte på skydeskårene (som det f.eks. skete under angrebet på det belgiske fort Eben-Emael), og den havde til formål under fjendtlig beskydning at forhindre, at skydeskårene blokeredes af nedfaldende betonstykker fra bunkeren selv – hvilket var sket flere gange under den 1. Verdenskrig under fæstnings-kampe.

Forsvar af graven skete dels via skydeskår til let maskingevær, dels ved hjælp af "udkasterrør" til håndgranater, der via et særligt rør fra kamprummene med et

Skit over indretning af en typisk indgangsblok til ammunition. For at sikre, at betjeningsmandskab i panserkuplerne fik en ordentlig arbejdsstilling, var "gulvet" – platformen – i alle kupler indstillelig. Platformen kunne ved hjælp af et kædespil trækkes helt ned i bunden af skakten. Dette lettede evakueringen af sårede fra kuplerne.

stempel kunne sendes ud i graven. Endelig blev også tomme patronhylstre fra maskingeværene i et lukket kredsløb sendt ud i graven for at forhindre de giftige krudt-gasser i at brede sig inde i fortet.

Oven på blokken er der indbygget to GFM-panserkupler (*cloches de guetteur-fusilier-mitrailleur*). Disse panserkupler var op til 30 cm tykke og havde en vægt på 11-26 tons. Deres formål var dels observation af nærområdet, dels nærforvar. Kuplerne havde fra 1 til 3 lukkede skydeskår, hvorfra der via en kugleblendering kunne indsættes lette 7,5-mm maskingeværer, en særlig bagladet 50-mm mortar eller et observationsoptik. Visse typer af GFM-kupler havde desuden åbning til periskop i toppen.

Indgangen til blokken er udvendig spærret med en kraftig gitterport, der gjorde det muligt at lægge den under beskydning fra to maskingeværer i skydeskår inde i portåbningen. Næste led i forsvaret var en vindebro, der kunne køres til side. Under vindebroen var der et godt 2 meter dybt hul. Efter at være sluppet ind over vindebroen, når man frem til omladebanegården. Hertil kunne,

Overalt i Maginotlinien forekommer disse "håndgranatudstødeapparater". Apparatet bestod af et rør med et stempel, der kunne skubbe en standard-håndgranat ned i den foranliggende Fosse Diamant. På fotoet er stemplet knækket på samme måde som et jagtgevær. Håndgranaten blev afsikret og placeret i åbningen, hvor en fjederplade holdt sikringsbøjlen på plads. Først når man ved hjælp af stemplet trykkede håndgranaten gennem røret og ud i det fri, blev sikringsbøjlen frigjort, og håndgranaten bragt til sprængning.

dieseltog via det særlige 60-mm jernbanelinje bringe ammunition og forsyninger frem til fortet fra omlade-punkter på det permanente jernbanelinje. På omladebanegården overtog fortets egne elektriske lokomotiver godsvogne og kørte dem videre ind i fortet. Som eksempel kan nævnes, at *Hackenberg* under kamp ville have behov for gen-forsyning med 240 tons ammunition i døgnet.

Indgangsblokken er bygget i en udgravning som slutpunkt på den næsten 2 kilometer lange hovedtunnel, hvorimod både hoved- og alle sidetunneler blev udgravet under jorden. For at forhindre fjendtlig beskydning i længderetningen, er indgangstunnel og hovedtunnel altid placeret i en bue i forhold til hinanden. I umiddelbar nærhed af overgangspunktet mellem den byggede og den udgravede tunnel er der placeret en meget massiv panserport.

Indgangsblokkene til *Hackenberg* er bygget ind i foden af en bakke og jordtykkelsen over tunnelen når hurtigt de omkring 40 meter, der var normen for tilstrækkelig beskyttelse mod bombardementer. Derfor føres tunnelen i niveau videre ind i fortet. Hvor jordlaget ikke gav tilstrækkelig beskyttelse, blev niveauforskellen mellem hovedtunnel og indgangsblok overvundet ved hjælp af to store elevatorer, der havde tilstrækkelig løftekapacitet til at tage godsvognene.

Ammunitionsmagasinet

Det primære ammunitionsmagasin – Magasin M1 – bestod af i alt 9 depotrum. Alt ammunition var oplagt i metalcontainere, der fra hovedmagasinet ved hjælp af en løbekran i loftet og ved hjælp af den interne elektriske jernbane blev bragt ud til de enkelte våben. Hovedmagasinet rummede 75.500 granater, 3½ million patroner, 48.000 mortargranater og 4.200 panserværnsgranater. Mellem den 10. maj og 7. juni 1940 forbrugte fortet under beskydning af tyske troppebevægelser i alt 8.050 75-mm granater, 2.340 81-mm granater, 1.336 135-mm granater, 600 50-mm mortargranater og 110.000 7,5-mm maskingeværpatroner. Ved fuldt forbrug skulle fortet hver dag have tilført 240 tons ammunition.

Den første del af hovedtunnelen rummer de primære magasiner til ammunition og sprængstoffer. Ammunitionsmagasinerne i alle forter havde samme betegnelse. Magasin M1 var hovedmagasinet tæt på indgangsblokken, Magasin M2 var beredskabsammunition i bunden af den enkelte kampblok, og Magasin M3 var forbrugsammunition, oplagt umiddelbart ved det enkelte våben.

Ved konstruktionen af det primære Magasin M1 blev der gjort foranstaltninger til at forhindre en eventuel eksplosionsulykke i at få katastrofale følger for resten af fortet. Den primære skadevolder ved en eksplosion er trykbølgen. For at forhindre denne i at forplante sig til resten af fortet var der truffet følgende forholdsregler: 1) hele Magasin M1 var forsynet med et automatisk sprinkleranlæg, 2) magasinets enkelte depoter var adskilt fra hinanden med så kraftige mure, at risikoen for en udbredelse af eksplosion mellem de enkelte depoter var væsentligt reduceret, 3) for hver ende af det enkelte depot var der nicher, hvis eneste formål var at optage en væsentlig del af trykbølgen, og 4) de to indgange til Magasin M1 var drejet i en bue mod indgangen. Derved ville hele den resterende trykbølge blive sendt i retning af udgangen og ud i det fri og ikke ind i resten af fortet.

Alt transport af ammunition i liniens anlæg skete ved hjælp af containere. På de primære strækninger blev ammuni-

Den primære panserport i Ouvrage de Hackenberg. Panserporten var asymmetrisk hængslet og skulle automatisk lukke ved en pludselig forandring af lufttryk og skulle derved sikre, at trykket fra en eksplosion i ammunitionsmagasinet ikke forplantede sig til resten af fortet. Under krigen blev Hackenberg anvendt som tysk rustningsfabrik, og i forbindelse med indbygningen af nogle store maskiner måtte en del af portkarmen fjernes.

I oktober 1944 rømmede tyskerne fortet efter en kort kamp med amerikanske enheder og sprængte ved den lejlighed den resterende ammunition i Magasin M1. Porten lukkede som beregnet, men som det tydeligt ses på billedet, betød den manglende portkarm, at hele den massive port bukkede på midten.

tion transporteret ved hjælp af fortets interne elektriske jernbane. Og fra jernbanens endestationer til enten depot eller til de enkelte våben var der i loftet anbragt en monorailskinne, hvor en løbekran kunne løfte ammunitionscontainere videre. Dette monorailsystem omfattede samtlige elevatorer.

Det samme transportsystem blev anvendt til alle andre former for materiel, reservedele, drikkevand, forplejning o.s.v.

Ud over de fire ovennævnte foranstaltninger til at forhindre en eksplosionsulykke i at få afgørende betydning for resten af fortets evne til at kæmpe videre, var der en femte og sidste redningsplanke – den meget massive panserport, der er sidste hindring, inden man når ind i kernen af fortet.

Den tonstunge panserport – bygget med en kerne af jernbeton – er asymmetrisk hængslet og er ved et sindrigt system beregnet til automatisk at lukke i tilfælde af et kraftigt ændret lufttryk. Med andre ord skulle porten øjeblikkeligt

lukke i med et hult drøn i tilfælde af en eksplosion.

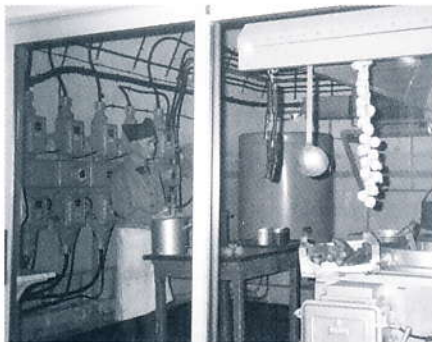
Hackenbergs panserport er bevis på, at systemet også virkede. Under besættelsen af Frankrig anvendte tyskerne *Hackenbergs* som fabrik, og for at kunne bringe store maskiner ind i fortet, blev det nødvendigt at fjerne den underste del af portens ramme og udvide portåbningen. Efter en kort kamp med amerikanske styrker i slutningen af 1944 – som vi vil komme tilbage til – rømmede tyskerne fortet, men først efter at have sprængt det primære ammunitionsdepot. Ved eksplosionen udløstes panserporten automatisk som den skulle, men på grund af portens massive vægt og den manglende "dørkarm", fik porten et kraftigt knæk – som det tydeligt ses endnu den dag i dag.

Kasernen

På den anden side af panserporten kommer man ind i fortets kærne. Her ligger kaserneområdet med alt, hvad der normalt findes i en kaserne til en besætning på 34 officerer, 139 underofficerer og 854 menige. Mens kun kommandanten havde eget kvarter, måtte officerer deles om dobbeltkvarterer med enkeltsejge, mens underofficerer var indkvarteret på firemandskvarterer med hver to etagesejge. Til den menige del af besætningen var der store sale med etagesejge. I hoved-

Indkvarteringen af den menige besætning skete i store sale med toetagesetagesejge. Der var kun sejge til halvdelen af besætningen, da den anden halvdel forventedes at være på vagt. Der var ud over indkvartering i kaserneområdet også hvilerum i de enkelte kampblokke. På grund af den store afstand mellem de yderste kampblokke og kaserneområdet, udviklede der sig hurtigt en tendens til, at besætningerne blev i deres blokke.

De franske værkers køkkener var elektriske og rummede alle nødvendige indretninger til at kunne bespise en besætning på over 1.000 mand. De fleste af de faste indretninger – kogeovne, komfurer, kaffemaskiner o.s.v. var fremstillet i rustfrit stål.

Hackenbergs rådede over et fuldt moderne infirmeri med tilhørende operationsrum og tandlægeklinik. Under kampene mellem den tyske invasion 10. maj og fortets rømning den 25. juni 1940 havde Hackenberg to faldne, to alvorligt sårede og 4 lettere tilskadekomne.

kasernen var der kun sejge til halvdelen af den menige besætning, idet den anden halvdel – der var på vagt – havde hvilekvarterer i de enkelte kampblokke.

En af svaghederne i Maginotlinien var, at mens den menige del af besætningen var inddelt i vagthold – efter næsten samme retningslinier som ombord i et stort krigsskib – var der ingen holdinddeling af befalingsmandskorpset. Under længerevarende indsats blev officerer og underofficerer derfor hurtigt nedslidt.

Det store køkken var opdelt i mand-skabs- og officerskøkken. Mens officerer havde mulighed for at spise i særlige rum, havde mandskabet kun mulighed for at spise ved klappborde, der var anbragt på siderne af tunnelgangene i nærheden af køkkenet.

Besætninger på vagt blev bispist i de enkelte kampblokke ved hjælp af store termobeholdere, der kunne holde maden varm under transporten ud til blokkene.

I forbindelse med køkkenet var der store køle- og frostrum. Som med alt andet var fortet selvforsynende til en drift på mindst 3 måneder uden tilgang af nye forsyninger. Der var oplagt 700.000 liter drikkevand i store tanke, som hele tiden udskiftedes ved hjælp af et sindrigt system af elektriske pumper.

Alle større forter havde eget infirmeri med mulighed for at udføre selv større operationer. I forbindelse med infirmeriet var der også tandlægeklinik.

Elektricitetsværk

I kaserneområdet mødes tunnelerne fra både ammunitions- og personelindgang. I tilknytning til tunnelen mod personaleindgangen ligger værkets imponerende kraftværk med fire meget store dieselmotorer, der hver endnu i dag er i stand til at yde 350 Kwh.

Fortets eksistens var afhængig af strøm. Alt er elektrificeret: Køkken, vandforsyning, opvarmning, ventilation, jernbane, elevatorer og kanontårne. Elforbruget under fuld drift var enorm. Alligevel var kraftværket sådan dimensioneret, at det kunne levere den nødvendige strøm med kun to motorer indsat. For at sikre en ubrudt drift, var der oplagt 324.000 liter kølevand og 300.000 liter dieselolie, svarende til 720 timers uafbrudt kørsel med alle fire motorer.

Brugen af fortets eget kraftværk var kun nødvendig, hvis tilførslen af ekstern strøm svigtede. *Hackenbergs* var, som alle – både store og små – værker, tilknyttet et meget vidtforværet og dybt nedgravet kabelnet, der sikrede strøm fra det civile forsyningsnet. Ikke alene var der stikledninger frem til de enkelte forter, men forterne var også forbundet på tværs. På den måde skulle tre forskellige kabler til ét fort afbrydes for at gøre leveringen af ekstern strøm umulig.

I kraftværksområdet – på fransk kaldt *Usine* – "fabrikken" – er der en lang række veludrustede værksteder, hvor både store og små reparationer kunne gennemføres.

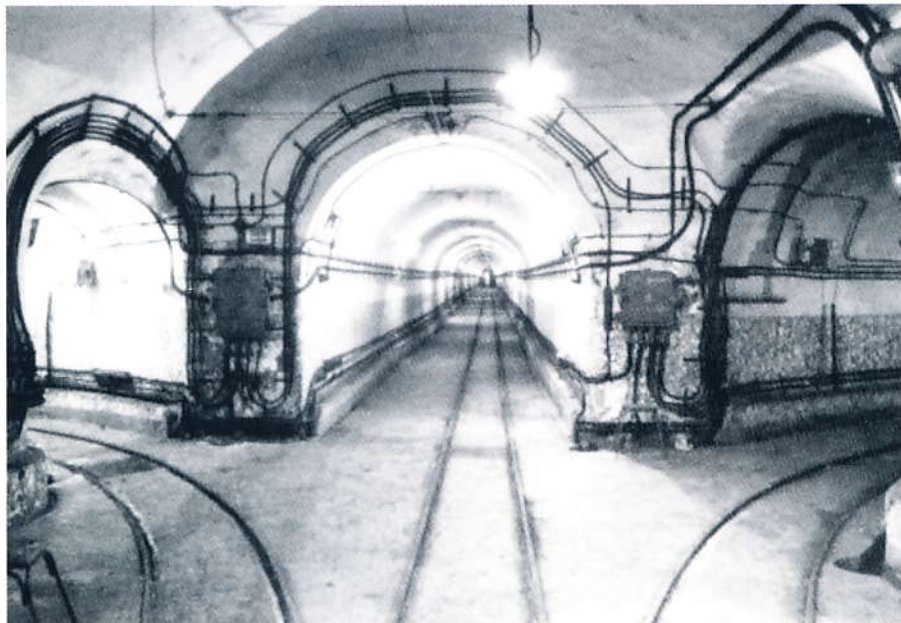
Det sidste element i dette område af fortet var lige så vigtig for overlevelsen som ammunition, mad og strøm: sikring af en velfungerende ventilation. En af de vigtigste erfaringer fra I. Verdenskrig var, at uden ordentlig ventilation var fortet dømt til undergang. Ikke alene skulle ventilation sørge for ilt til besætningen, ilt til maskiner og bortscaffelsen af de ubehagelige lugte, 1.000 personer nu engang frembringer dybt under jorden, den skulle også sikre mod krigsgasser og mod at besætningen blev gjort ukampdygtig af de krudtgasser, deres egne våben frembragte.

Det er ikke muligt på denne begrænsede plads at beskrive alle detaljer om-

I tilfælde af et gasangreb blev alt luft sendt gennem disse store filtratorer, inden den blev sendt rundt i det store fort. Filtrene var fyldt med aktivt kul og virkede på helt samme måde som filtratorer på moderne ABC-masker. Selve filtertønden kunne udskiftes individuelt. Hver kampblok har egne filteranlæg.

kring det omfattende ventilationsanlæg, men kort fortalt var der to typer ventilation: "ren luft" og "forurenede luft" – sidstnævnte i tilfælde af brug af krigsgasser. Ved "ren luft" blev luft suget ind udefra og med et rørsystem sendt rundt i fortet. Ved hele tiden at holde fortet under overtryk, forsvandt forbrugt luft ud i det fri. Ved "forurenede luft" blev de enkelte dele af fortet hermetisk lukket af i sektioner ved hjælp af gassluser, og luft udefra først sendt ind i de enkelte afsnit efter at have passeret igennem kæmpe-mæssige filterpatroner med aktivt kul, der kun i størrelse er forskellig fra filtratorer til almindelige gasmasker.

Udflætningen på hovedtunnelen i nærheden af Værkgruppe Øst. Jernbanen fortsætter helt til bunden af den enkelte kampblok. Tunnelerne i Ouvrage de Hackenberg er udgravet på samme måde som f.eks. i en kulmine og er bygget op i natursten. Kun på få særlig udsatte steder anvendes beton. Undergrunden i dette område består af stenkridd og er derfor meget stabil.

Som allerede nævnt var den længste sammenhængende tunnel næsten 2 kilometer lang, men den samlede længde af alle tunneler er næsten 10 km. Heraf er over 3½ kilometer underjordisk jernbane. Den interne *Metro*, blev opretholdt ved hjælp af tre elektriske (600 volt) Schneider Westinghouse lokomotiver, der kunne trække både vogne til personel, materiel og vandtankvogne rundt i fortet.

Kampblokkene

Et besøg i *Hackenberg* omfatter togturen de godt 1.000 meter fra kaserneområdet ud til Værkgruppe Vest. Bortset fra, at passagervognene nu har fået en sikkerhedsoverbygning for at forhindre uheld i de smalle tunneler, er både tog og togvogne autentiske. Larmen under turen er øredøvende, men der er alligevel en god chance for at se, hvordan der også i tunnelerne er taget hensyn til fortets sikkerhed. Et par steder kommer man forbi sprængbrønde, hvor der var forberedt sprængladninger, som efter omhyggelige beregninger ville være i stand til at isolere dele af fortet, hvis det skulle lykkes en fjende at trænge ned i tunnelsystemet. For at sikre en hurtig fejlfinding og udbedring af skader på strøm, kloak og vandledninger, er disse alle placeret frit tilgængelige inde i tunnelerne. Men for samtidig at sikre dem mod at blive påkørt eller på anden måde beskadiget af transporter, er alle tunnelprofiler bygget med langsgående niches, hvor kablerne er lagt.

Værkgruppe Øst består af fire kampblokke og to observationsblokke, mens mellemværk (Blok 25) er tæt tilknyttet for enden af pansergraven mellem de to værkgrupper.

Fortets kommandostation er placeret ved tunnelen til Blok 11 og 12. Kommandoføring og navnlig ildledning var meget effektiv i Maginotlinien. Fra kommandostationen går kommunikationslinier til samtlige kampblokke for at sikre en effektiv og hurtig overførelse af skudordrer. Allerede i fredstid blev der udarbejdet skydeplaner for alle mål indenfor rækkevidde. Alle mål var forsynet med et nummer, og alle skydninger – også mod bevægelige mål – skete med reference i dette nummersystem, mens oplysninger om lufttryk, vindretning/hastighed og temperatur kontinuerligt blev opdateret. Det var derfor ikke behov for indskydning, men virkningsskydning kunne iværksættes øjeblikkeligt, når et mål dukkede op.

Fra banegården i Værkgruppe Øst går stiktunneler ud til de enkelte blokke. Turen går til underetagen i Blok 9, hvorfra der går trapper og elevator op til kamprummet i niveau med jordoverfalden. Da der er en højdeforskel på godt 40 meter bør man følge mit råd og forsøge at få plads i elevatoren!

Kun artillerikampblokke er normalt forsynet med elevator, der skulle sikre en hurtig og nem transport af ammunition til de enkelte våben. *Hackenberg* disponerer over 20 elevatorer!

Artilleriblok 9

Blok 9 er en sjælden blok i Maginotlinien, idet den rummer både et pansertårn til to 135-mm haubitsere og en tilsvarende 135-mm i skydeskår.

Artilleritårnene i Maginotlinien var alle af forsvindingstypen, d.v.s. at de kun dukkede op af jorden umiddelbart før skydning og derefter forsvandt igen. Et tårn med to 135-mm Model 1935 haubitsere vejer 163 tons, men er så perfekt afbalanceret med kontravægte, at der ikke skal bruges ret megen energi for at hæve eller sænke tårnet. Normalt foregår dette elektrisk, men der er også mulighed for manuel betjening. Tårnets ildkraft er stor. Det er i stand til at sende 16 granater ud på en afstand af 5.600 meter hvert minut (8 skud pr. rør). For at kunne opretholde en så høj skudhastighed var vandkøling af rørene nødvendig. Hastigheden er kun mulig, fordi våbnet er halvautomatisk – den lades med patroner, mens det afskudte hylster automatisk kastes ud og bundstykket forbliver åben.

Blok 9 med dens 165 tons tunge pansertårn til to 135-mm haubitsere. I alt var 17 sådanne tårne indbygget i forskellige forter i linien. De riflede våben havde en rækkevidde på 5.700 meter og kunne skyde op mod 8 lag (16 granater) pr. minut. Våbnene var halvautomatiske. De anvendte patroner og de tomme hylstre kastedes automatisk ud og efterlod bundstykket åbnet. Haubitsere og morterer er krumbanevåben og kunne derfor undersænkes i forhold til jordniveau. Dermed var de yderligere beskyttet mod direkte beskydning. Der er flere eksempler på, at de massive panserkupler blev ramt af tysk artilleri - op til 420-mm, uden at det fik virkning.

Tårnet i Blok 9 er fuldt operationsdygtig og demonstreres under besøget.

Den tredje 135-mm haubits er monteret i et murskydeskår. Som alle våben i linien er hele våbnet placeret inde i bunkeren, og kun det yderste af røret er synlig på ydersiden, hvor det yderligere kan beskyttes med en tung panserskodde. Sideretning sker ved at bevæge hele våbnet med affütagen omkring den kugleblendering, der lukke skydeskåret. Umiddelbar bag bundstykket er et hylsterfang, der fanger det automatisk udkastede tomme granathylster og med et rørsystem bringer det ned i et særligt rum i bunden af blokken.

Alle våben i Maginotlinien er monteret på samme måde og giver linien en af sine store fordele – alle våben kan beskyttes ved enten at lade tårne køre ned eller ved at lukke skodderne foran rørene. I den primære del af Maginotlinien lå artilleriforterne så tæt, at ét fort kunne få ildstøtte fra to forter på hver side. Skulle en fjende få held til at nå helt frem til kampblokkene, blev alle våben bragt i sikkerhed, hvorefter fire forter kunne gå i gang med at lægge en orkan af ild over oversiden. Ingen angriber kunne overleve beskydning af op mod 15 stk. 75-mm

135-mm haubitsere. Hertil kommer et utal af maskingeværer.

Alle kampblokke med murskydeskår har en foranliggende *Fosse diamant*. Ud over de allerede nævnte funktioner, er der altid nødudgang hertil. Et besøg i *Hackenberg* passerer via denne nødudgang ud i det fri, hvor Blok 9's artilleritårn demonstreres udefra. Herefter går turen ad en sti til Blok 8, der har en helt anden form og en langt mere dramatisk historie.

Artillerikasemat 8

Blok 8 blev ødelagt i efteråret 1944 af amerikanerne, der satte en selvkørende 155mm kanon i stilling på klods hold og beskød blokken en hel dag for at standse tyskerne brug af blokkens tre 75-mm kanoner. Med en maksimal skudhastighed på 24 skud i minuttet pr. rør troede amerikanerne en overgang, at tyskerne havde indsat fuldautomatisk artilleri. På billedet ses tydeligt, at den udvendige fosse diamant i dette tilfælde har sikret, at beton fra den ødelagte blok ikke blokerede skydeskårene.

kanoner, der havde en skudhastighed på 24 granater i minuttet (48 pr. tårn med to våben!), 5-8 stk. 81-mm morterer (ildhastighed 15 skud/minut) og 2-5 stk.

Blok 9 har desuden også en 135-mm haubits i murskydeskår. Våbnet er enkeltmonteret, men er af præcis samme type som de tårnmonterede. Der var 9 sådanne våben i linien. Våbnet var "hængslet" i en kugleblendering, således at kun det yderste af røret var udenfor skydeskåret. Resten var i kamprummet, og sideretning reguleredes ved at bevæge hele affütagen. Bag bundstykket kan man se det hylsterfang, der opfangede de automatisk udkastede tomme hylstre og sendte dem ned i bunden af blokken. Den sorte kugle til venstre i billedet er kontravægten til den panserskodde, der kunne beskytte den udvendige del af våbnet.

Blok 8 er en artillerikasemat til tre 75-mm kanoner i hvert sit kamprum. Denne type kasematter findes i næsten alle forter. De er altid beregnet på flankerende ild og kan derfor både være venstre- og højrevendt.

Ironisk nok kom *Hackenberg* først for alvor i krig i november 1944, hvor tyske soldater fra 25. Panzergrenadier Division indsatte de tre 75-mm kanoner mod den amerikanske overgang af Moselle lige nord for Thionville. Ilden fra denne ene blok var så voldsom, at det af rapporter fra 90 US Infantry Division fremgår, at man på amerikansk side troede, at der var tale om fuldautomatisk artilleri. De amerikanske problemer fandt først sin løsning, da en tidligere fransk officer fra fortet hjalp med at bringe en selvkørende 155-mm kanon frem i en død vinkel i forhold til kampblokken – hvilken kun var muligt, da tyskerne ikke havde be-

Blok 12 på toppen af den 343 meter høje bakke. I baggrunden kapellet. Herfra er der en fremragende udsigt over området, og der er let adgang til Hackenbergs forskellige anlæg.

mandet andre af blokkene. Efter på meget tæt hold at have beskydt Blok 8 næsten en hel dag lykkedes det at bringe de tre kanoner til tavshed.

I modsætning til andre beskadigelser af *Hackenbergs*, blev Blok 8 ikke sat i stand efter krigen. Det er derfor muligt her ved selvsyn at se, at *Fosse diamant-graven* var i stand til at løse sin opgave og forhindre en blokering af skydeskårene.

Herfra går turen ind i Blok 8 via nødudgangen og med jernbanen tilbage til *Entre Munition*. Det officielle besøg er slut.

Hvis man vil se oversiden af fortet uden guidens medvirken, sker det lettest med udgangspunkt på toppen af bakken i nærheden af de to observationsblokke Blok 11 og 12. Vejen op til parkeringspladsen foran *Entre Munition* er ensrettet og videre tilbage til landsbyen. En lille kilometer fra parkeringspladsen på vej mod landsbyen kommer man til *Entre Hommes*, som ligger til venstre for vejen. Det er den eneste bunker, man kommer

forbi, så den er ikke så let at overse. Lige før bunkeren går en grusvej fra mod venstre. Følger man denne – men jeg gør opmærksom på, at den ikke er egnet til biler med meget lav frihøjde og slet ikke, når der har været megen regn – kommer man efter et par kilometer helt op på toppen af bakken, hvor der ligger et lille kapel. Selvom kapellet ikke er ret gammel, er nogle af gravene foran helt tilbage fra det 17. århundrede. Kapellet ligger næsten præcist midt mellem de to observationsblokke, og der er herfra en fremragende udsigt.

Det passive forsvar

Det passive forsvar af alle typer anlæg i Maginotlinien er omfattende. Alle pansergunstige områder er spærret med enten støbte pansergrave eller panserhindringer lavet af nedstøbte jernbanskiner af forskellig længde, og brugen af pigtråd er omfattende. Alene ved *Hackenbergs* er der udlagt 40.200 m² pigtråd. Dette omfatter en gennemgående hindring omkring hele fortet og

individuelle hindringer omkring de enkelte blokke. Til forankring af pigtrådshindringerne er der anvendt tusinder af korte og lange jernstænger. Disse er faststøbt i jorden og navnlig de korte udgør en konkret fare. De er ikke altid lette at se, og da de er tilspidsede, er det klart for enhver, hvad der kan se af ulykker, hvis man snubler og falder i den gamle rustne pigtråd. En anden advarsel: hundegalskab er en ubredt sygdom i Frankrig. Gammel rusten pigtråd er derfor ikke noget, man skal rive sig på. Derimod er der ingen fare for landminer. Af ikke klarlagte årsager blev der ikke anvendt personelminer i forbindelse med Magi-notlinien.

Fra kapellet er det muligt at følge stier frem til pansergraven og herfra videre til alle blokke.

God fornøjelse, men PAS PÅ!

Pas på, der er pigtrådshindringer overalt på fortets overside. I alt blev der anvendt 40.200 m² pigtrådshindringer i forbindelse med Hackenberg, og ikke ret meget af det er nogensinde fjernet igen. Pigtråden er nu meget rusten og mange steder skjult i højt græs og ungskov. De lange pæle er ikke de farligste, men imellem dem er der placeret små korte, tilspidsede jernpæle. De er til gengæld livsfarlige.

Efter krigen overtog det franske forsvar igen *Hackenbergs*, som blev bragt tilbage i fuld stand. Først i 1970 blev det opgivet, og efter lange forhandlinger lykkedes det en forening at overtage det. Siden august 1975 har det være åbent som museum.

PÅ VEJ TIL GENERALFORSAMLING

Med Orlogsflaget på halv

af Søren Nørby

De gamle torpedobåde Narhvalen og Havørnen bugseres gennem en isfyldt Københavns Havn 5. februar 1941.

Udlevering af søværnets torpedobåde i foråret 1941

Den 5. februar 1941 beordrede Kong Christian X Rigets Flag på Batteri Sixtus på halv. Noget sådant sker normalt kun ved dødsfald i den kongelige familie, men det var ikke grunden denne dag. Rigets Flag gik, sammen med flagene på samtlige af flådens fartøjer og Amalienborg, på halv for at markere Kongens store utilfredshed med, at regeringen, efter tysk pres, udleverede otte af søværnets torpedobåde til den tyske besættelsesmagt.

9. april 1940

I den ordning, som Tyskland indgik med Danmark efter besættelsen den 9. april, søgte tyskerne at opretholde illusionen om, at man ikke ønskede at blande sig i indre danske forhold. Den danske regering skulle fortsat sørge for ro og orden i landet, og både hær, flåde og politi m.v., blev opretholdt. Tyskerne skulle officielt "kun" stå for forsvaret af Danmarks grænser, men reelt var der dog ingen tvivl om, at det var tyskerne, der sad på magten.

Regeringen besluttede, at kontakten med tyskerne skulle gå via det danske udenrigsministerium. Målet var at fastholde billedet af Danmark som en neutral og suveræn stat, der som alle andre stater kommunikerede med dets nabo-lande via udenrigsministeriet.

En af de opgaver, som regeringen blev pålagt af besættelsesmagten var, at oprettet en kystbevogtning, der skulle hindre illegal trafik mellem Danmark og Sverige. Kystbevogtningen blev oprettet den 16/4 1940 under politiets ledelse. Søværnet blev først bedt om at stille

materiel til rådighed for denne nye styrke, men den 27. juni bad Justitsministeriet officielt søværnet om at overtage ledelsen. Dette skete pr. 1. oktober 1940.

Tyskerne skulle bruge de danske baser i krigen mod Norge, og det var derfor vigtigt for dem, at sikre ro og orden i Danmark. De indså at dette bedst - og lettest - lod sig gøre ved at sikre, at den danske regering fortsat fungerede. Ved at lade den danske regering leve og stå for ro og orden kunne tyskerne holde behovet for dyre besættelsestropper på et minimum.

De første brud på aftalen

I ordningen af 9. april stod der i punkt 2, at "*De danske Tropper forbliver i Besiddelse af deres vaaben, forsaavidt deres Optraeden tillader det*". Tyskerne viste sig dog hurtigt at have deres egen tolkning af dette punkt.

Allerede den 15. april 1940 fremsatte de et krav om udlevering af hærens 24 moderne 20mm antiluftskys med tilhørende ammunition. Tyskernes argument var, at skytset skulle bruges til forsvar af Lillebæltsbroen, Storebælt og Storstrømsbroen, og altså ikke ville forlade dansk jord. Regeringen afviste det tyske krav, med henvisning til, at det stred mod 9. april-ordningen, men afvisningen blev ikke accepteret. Allerede den 16. april måtte regeringen bøje sig og overdrage skytset. Den 22. april blev kravet udvidet, og tyskerne krævede nu alt dansk antiluftskys udleveret. Igen efterkom regeringen det tyske krav under protest. Tyskerne valgte efterfølgende at flytte kanonerne til Tyskland, men det skete øjensynligt uden den danske regerings vidende.

Samtidig valgte besættelsesmagten at begynde bygningen af en række flyvepladser rundt om i Danmark. Dette var på kant med aftalen af 9. april, men her valgte regeringen ikke bare at bøje sig, men også at tage skridt til at sikre at arbejdet blev udført af danske entreprenører. Årsagerne til regeringens beslutning var både, at man gennem de tyske arbejdsprojekter kunne løse en del af landets arbejdsløshedsproblemer, og at man frygtede, at ankomsten af tyske håndværkere ville medføre uroligheder.

Det var regeringens mål at opretholde så meget af landets suverænitet som muligt i denne svære situation. For at nå dette mål, og derved sikre at Danmark kom gennem krigen som et selvstændigt land, var regeringen parat til at gå langt og bøje sig for de tyske krav - så længe de ikke underminerede regeringens kontrol over landet eller danskernes ret til at være danske.

Regeringens kurs skal ses i lyset af, at der i 1940 og 1941 intet var, der tydede på at Tyskland ville tabe krigen - tværtimod!

Samarbejde mellem den danske og tyske flåde?

Efter overgivelsen 9. april blev hovedparten af flådens enheder, efter aftale med den tyske besættelsesmagt, oplagt. Enhederne blev spredt ud mellem en række provinshavne og Holmen i København. Gennem spredningen ønskede søværnet at undgå at samle flådens enheder i en klump, hvor de ville udgøre et oplagt mål for allierede luftangreb.

Under et møde med Hitler den 13. april 1940 bad den øverstkommanderende for den tyske flåde, Storadmiral Raeder, om tilladelse til at søge at overtage den danske flåde, eventuelt mod betaling. Hitler gav sit samtykke, men allerede den 22. april ændrede flådens ledelse mening og bad om og fik Hitlers tilladelse til at udskyde henvendelsen til det danske søværn. Grunden til udskydelsen var, at Raeder ville undersøge, om man kunne arrangere en eller anden form for samarbejde med den danske flåde omkring politi- og eskorteopgaver i de danske farvande. Et krav om udlevering af et eller flere fartøjer kunne ødelægge mulighederne for en sådan aftale.

I september 1940 rettede Raeder via sin adjutant henvendelse til den danske regering gennem den danske militærattaché i Berlin, Kommandørkaptajn Kjølse. I henvendelse lagde tyskerne klart op til et samarbejde mellem den danske og tyske flåde. Den danske

flåde skulle stå for minerydning, søpolititjeneste, og farvandsovervågning og -opmåling i de danske farvande, og sidst men ikke mindst fortsætte uddannelsen af danske marinere. Aftalen skulle træde i kraft efter Tysklands snarlige sejr, og pålagde derfor i første omgang ikke den danske flåde nogen opgaver, der var direkte vendt mod England.

Tyskernes eneste krav var, at det var danskerne selv, der tog initiativ til samarbejdsaftalen, da man fra tysk side ikke ville risikere et dansk nej til en tysk henvendelse. Grunden til at det var den danske flåde, der skulle tage initiativet har givetvis også været, at Raeder ikke havde opbakning til planen hos Hitler. Modstanden mod aftalen kunne omgås, ved at det var danskerne, der tog initiativ til aftalen.

Kjølsen tog til København og fremlagde de tyske planer for regeringen. Under mødet var Scavenius stemt for en aftale, mens resten af regeringen var imod. Scavenius fik dog sin vilje, og den 11. oktober fik Kjølsen udleveret regeringens retningslinier til samtalerne med tyskerne. Først og fremmest skulle han søge at klarlægge den tyske flådes holdning til et evt. samarbejde, men da Kjølsen mødte op i Berlin den 18. oktober blev han informeret om, at Raeders plan var faldet til jorden efter stærk modstand fra det tyske udenrigsministerium.

Rechnitzers afgang

Trods den tyske flådes beslutning om at udskyde en henvendelse til den danske flåde, mødte repræsentanter fra den tyske flåde op på Holmen den 6. maj 1940 og meddelte her, at søværnets chef, Viceadmiral Rechnitzer havde billiget, at de danske torpedobåde kunne udleveres til tyskerne! Bemærkningen skulle være faldet til daværende kommandørkaptajn A. H. Vedel, mens han, sammen med en tysk minestrygningseksper, var ude og inspicere de danske minestrygere. Ifølge Kommandørkaptajn Westermann fremkom officeren her med følgende bemærkning til Vedel: *"Om de nye torpedobåde, som ikke var minestrygere, sagde vice-admiral Rechnitzer, at dem kunne vi også få"*.

Rechnitzer beskriver selv begivenhederne i sin dagbog. Her skriver han den 6. maj 1940 at han havde et et-times møde med den tyske søkrigsledelse i Danmark. Til stede var, foruden Rechnitzer, den tyske marinechef i Danmark admiral Mewis og den tyske marineattaché Kapitän zur See Henning, og fra dansk

side kontreadmiral Hammerich og Kommandørkaptajn Vedel. På mødet diskuterede man skæbnen for de danske minefelter, der var blevet udlagt inden den tyske besættelse. Felterne blev fortsat vedligeholdet af den danske flåde, men man ønskede at lade tyskerne overtage arbejdet, da vedligeholdelsen stred mod det danske ønske om ikke at foretage sig skridt, der kunne skade den danske neutralitet. På mødet udtalte tyskerne, ifølge Rechnitzer, et ønske om, at de danske minestrygere af Soløven-klassen blev brugt til minestrygning i de danske farvande, men sammen med et spørgsmål om muligheden for at holde de seks torpedobåde af Dragen- og Glenten-klassen under kommando, blev en evt. beslutning udskudt indtil videre.

De tre torpedobåde af Glenten-klassen var i midten af april overflyttet til Kystflåden, og fortsatte indtil videre i aktiv tjeneste, mens Dragen-klassens tre enheder allerede 13. april blev oplagt i Horsens - dog uden officielt at stryge kommando.

Den 7. maj noterede Rechnitzer, at kommandør Evers informerede ham om, at tyskerne den 6. maj havde været på Holmen og her udtrykt et ønske om at overtage torpedobådene af Dragen-klassen og minestrygerne af Soløven-klassen. Tyskerne havde bemærket, at bådene med fordel kunne benyttes i Skagerrak. Bemærkningen havde skabt stor vrede blandt personellet på Holmen, og Evers mente, at dele af mandskabet ville nægte at samarbejde med tyskerne. Rechnitzer afviste forlydenderne, med

*Hjalmar Rechnitzer (1873-1953)
var søværnets leder
fra 1.4. 1932 til 10.5. 1940.*

Den senere viceadmiral A. H. Vedel (1894-1981), har efterladt sig detaljerede dagbogsoptegnelser fra denne periode.

henvielse til, at han netop havde vist bådene til tyskerne for, at de skulle se, hvor lidet egnede de ville være til de tiltænkte opgaver. Det skal her bemærkes at Kommandør Evers fremlagde sagen som ønskede tyskerne at bruge bådene med deres danske besætninger, og ikke at overtage bådene og udstyre dem med tysk besætning.

Rechnitzer havde af søværnets personel fået hovedparten af skylden for den politik, der førte til den tyske overrumpling den 9. april. Det nye rygte om, at han nu ville udlevere flådens mest moderne enheder, var dråben, der fik bægeret til at flyde over. Resultatet blev, at fire af søværnets højtstående officerer; Kontreadmiralerne Briand de Crèvecoeur og Hammerich og Kommandørerne Ipsen og Evers, den 8. maj tog det enestående skridt, at informere Rechnitzer om, at søværnets personel ikke længere havde tiltro hans ledelse. Han burde derfor træde tilbage. Rechnitzer havde selv bedt om fritagelse fra posten som søværnets chef efter den tyske besættelse den 9. april, men det var blevet ham nægtet, da regeringen ikke ønskede at give det indtryk, at der var uenighed om den førte politik. Men efter det nu fremsatte mistillidsvotum blev hans afsked bevilliget pr. 10. maj 1940.

De fire officerer lagde begivenhederne omkring 9. april 1940 til grund for personellets manglende tiltro til Rechnitzers fortsatte ledelse. Men som han selv skriver *"Der er vist ingen tvivl om, at Vedels besøg i torpedobådene i*

Ungdomsbillede af Carl Hammerich. Efter 29. august 1943 blev Hammerich aktiv i modstandsbevægelsen. Han blev i 1944 taget af tyskerne, og omkom den 21/3 1945 under englændernes bombardement af Shell-huset i København.

forgårs med de tyske officerer og de deraf opståede rygter, har hidset stemningen op". Det er dog samtidig værd at bemærke, at ingen af de fire officerer under mødet anklagede Rechnitzer for at have indgået den påståede aftale om torpedobådernes udlevering.

Som Rechnitzer selv skriver, var de rygter, der - bevidst eller ubevidst - opstod efter tyskernes besøg på Holmen og deres undersøgelse af torpedobådene, en medvirkende årsag til hans fald som leder af søværnet. Jeg kan dog ikke fæste megen lid til det opståede rygte om, at det skulle være Rechnitzers ide at udlevere torpedobådene til tyskerne, da det hverken passer med de efterladte beretninger eller med Rechnitzers opførsel overfor besættelsesmagten. Samtidig virker det ikke sandsynligt, at den tyske officer skulle have fremsat bemærkningen efter ordre fra Berlin. Det virker mest af alt som en misforståelse, der altså fik store konsekvenser for Rechnitzer. Efter Rechnitzers afgang gik sagen foreløbig i sig selv igen, hvilket også tyder på, at den tyske officer udtalte sig uden støtte fra den tyske overkommando.

Efterfølgende strøg alle seks enheder af Dragen- og Glenten-klassen kommando. Søværnet måtte prioritere dets få midler, og der var mange penge og olie at spare ved at bruge de ældre, men

billigere, bevogningsfartøjer til kystbevogtningen, i stedet for de seks torpedobåde. Denne besparelse skulle vise sig at være en dyr beslutning for den danske flåde.

I efteråret 1940 blev Dragen-bådene sammen med hovedparten af søværnets enheder flyttet til Holmen. De tre Glenten-klasse både forblev i Svendborg.

Det diplomatiske spil

Den 14. november 1940 fik Storadmiral Raeder Hitlers tilladelse til at søge at købe nogle danske torpedobåde. Den ændrede holdning skyldtes både en presserende mangel på enheder, der skulle bruges i forbindelse med træning af de tyske ubådsbesætninger, men sikkert også at Raeders plan for samarbejde med den danske flåde var faldet til jorden i midten af oktober. Trods den presserende mangel på enheder, gik der, uvist af hvilken årsag, tre måneder før der skete mere i sagen.

Onsdag den 15. januar 1941 mødte den tyske gesandt Cecil von Renthe-Fink op i det danske Udenrigsministerium. Her afleverede han en officiel tysk anmodning om udlevering af tolv af søværnets torpedobåde; de seks allerede nævnte torpedobåde af Glenten og Dragen-klassen; (årstallene i parentes er bådenes stabelafløbningsår):

- Dragen (1929)
- Hvalen (1930)
- Laxen (1930)
- Glenten (1933)
- Høgen (1933)
- Ørnen (1934)

og seks ældre torpedobåde af Springeren-klassen, der inden krigen var blevet deklassificeret til enten bevogningsfartøjer eller ministrygere;

- Havørnen (1917)
- Narhvalen (1917)
- Springeren (1919)
- Støren (1916)
- Søhunden (1917)
- Søridderen (1916)

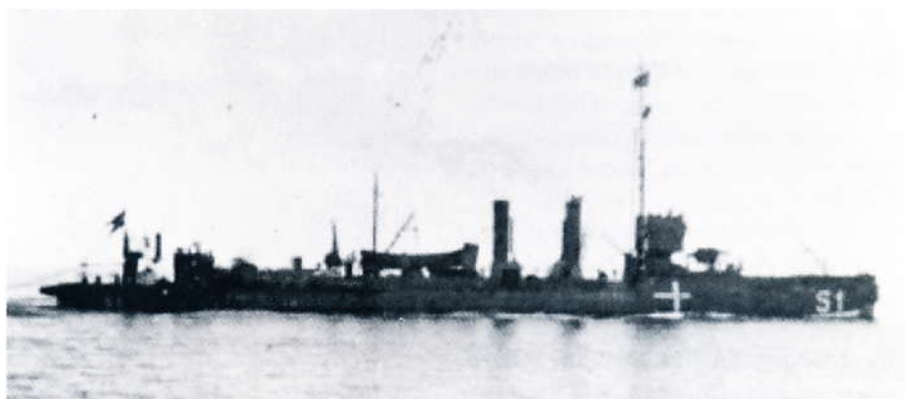
Ifølge Scavenius var tyskerne lige glade med, hvordan bådenes status blev efter udleveringen; om de blev lånt, solgt eller udlejet. Renthe-Fink var ifølge Scavenius selv mest stemt for, at bådene blev udlejet, så ejendomsretten forblev dansk.

Ifølge den instruktion Renthe-Fink modtog fra Berlin, havde sagen været forelagt Føreren, der indskærpede, at kravet blev fremsat med eftertryk og "under anvendelse af det fornødne politiske tryk". Med andre ord - man ville ikke godtage et dansk nej!

Tyskerne var dog klar over, at der skulle tages hensyn til danskerne, og var klar til at give visse indrømmelser. Man var parat til at gå med til at bådene blev "lånt" indtil krigens afslutning, hvor de så ville blive leveret tilbage til Danmark. Der ville også blive ydet erstatning for slid og havarier. Samtidig lagde tyskerne vægt på, at bådene ikke ville blive brugt offensivt, og kun var til skolebrug i Østersøen, og tyskerne gjorde opmærksom på, at man "kun" krævede både udleveret, der lå uden kommando. Derved undgik man, at danskerne skulle gennem en æreløs kommandostrykning. Det var åbenbart forbigået tyskerne, at Springeren stadig var under kommando, og de måtte senere trække kravet om udleveringen af denne enhed tilbage.

Tyskerne havde travlt, og ønskede bådene udleveret senest i starten af februar. Hastværket skyldtes bl.a. en frygt for en regeringsændring i Danmark, hvilket ville have kunnet forsinke overdragelsen. En ny regering ville have betydet at kravet skulle genfremsættes, og man skulle hele møllen igennem en gang til...

Efter overdragelsen af anmodningen skrev Renthe-Fink hjem til Berlin, at udenrigsminister Scavenius havde været utilpas ved det tyske krav. Scavenius havde udtrykt bekymring over, hvordan det ville blive opfattet i udlandet, at

Springeren var som den eneste i aktiv tjeneste i Kystbevogtningen, mens Glenten, Høgen og Ørnen lå oplagt i Svendborg. Resten lå oplagt på Holmen.

tyskerne krævede nogle af de mest moderne enheder i den danske flåde udleveret. Trods Scavenius' bekymring indberettede Renthe-Fink til Berlin, at han forventede, at danskerne ville efterkomme det tyske krav.

Al kontakt mellem regeringen og den tyske besættelsesmagt gik, som nævnt, gennem udenrigsministeriet og herigen-nem fik Scavenius en meget central placering i regeringen. Scavenius var ikke vellidt internt i regeringen, men besad en uundværlig stilling. Scavenius kunne - og hvad vigtigere var - ville træffe de upopulære beslutninger, som resten af regeringens medlemmer veg tilbage fra. Dette skete dog ikke uden sværdslag, og flere gange måtte han sætte sin stilling ind på at få sin politik igennem. Tyskerne kunne se klare fordele ved at have en samarbejdsindstillet mand som Scavenius på posten som udenrigsminister, og det kunne derfor have skabt en større krise, hvis han var gået af i utide. Ingen af regeringspartierne turde taget ansvaret for en sådan udvikling, og det gav Scavenius et stærkt kort på hånden i de interne forhandlinger i regeringen.

Allerede den 16. januar skærpede tyskerne tonen. Renthe-Fink blev fra Berlin pålagt at informere den danske regering om, at tyskerne ikke ville tillade en forhaling af sagen. Hvis man ikke efterkom de tyske krav, ville *"Rigs-regeringens beslutning jo gennem-fores på en anden måde"*. Scavenius blev afhørt af den Parlamentariske Kommission i 1947. Her udtalte han, at han havde tolket truslen derhen, at tyskerne så ville tage mere, og nedlægge både hær og flåde. Selv om der ikke er noget i det kildematerialet, jeg har gennemgået, der direkte taler for dette, er en sådan tysk reaktion ikke urealistisk, og ifølge P. Munchs optagelser blev Scavenius' opfattelse delt af en række af regeringens medlemmer.

Renthe-Fink opretholdt et stort pres på regeringen, og satte sig flere gange i løbet af den 16. og 17. januar telefonisk i kontakt med den daværende chef for Udenrigsministeriets Politiske/Juridiske afdeling, Nils Svenningsen, for at høre, om der var nogen udvikling i sagen. Efter en opringning den 16. om morgenen meddelte Svenningsen Scavenius, at han ikke havde oplevet at Renthe-Fink *"nogensinde har talt saa indtrængende som under denne Telefonsamtale"*! Om dette skyldes et bevidst ønske om at opretholde et pres på den danske regering, eller en frygt hos Renthe-Fink for konsekvenserne (også for ham personligt)

af et dansk nej, er ikke til at sige. Noget tyder på at der var stor opmærksomhed omkring sagen i det tyske Udenrigsministerium. Den 22. januar sendte Renthe-Fink telegrafisk besked til Berlin om, at den danske regering havde bøjet sig. Telegrammet bærer bemærkninger, der kan læses som om det blev videresendt til den tyske udenrigsminister von Ribbentrop, trods det faktum at han befandt sig på togrejse fjernt fra Berlin.

I skrivelser til forsvarsministeren dateret den 16. og 17. januar modsatte Søværnskommandoen sig - efter ordre fra forsvarsministeren - klart det tyske krav. Dette skete med udgangspunkt i den tidligere nævnte overenskomst af 9. april 1940. Søværnet mente ikke, at man havde foretaget sig noget, der kunne give anledning til en ændring af værnets status. Søværnskommandoens respons til forsvarsministeren bar tydeligt præg af værnets store harme over det tyske krav. Man skrev direkte, at gav regeringen efter for kravet, forventede Søværnet, at det ville skabe præcedens, og medføre at resten af flåden også ville blive udleveret. Derved ville søværnet opleve et nyt "1807", hvor englænderne havde ranet hele den danske flåde. Slutteligt gjorde søværnet opmærksom på de negative følger en udlevering ville have for personellets moral, og gjorde herunder klart, at Søværnskommandoen på ingen måde kunne eller ville garantere, at bådene ikke ville blive udsat for sabotage.

Under ministermødet den 17. januar var både Stauning og Scavenius stemt for en udlevering, mens forsvarsminister Brorsen klart gik ind for en afvisning af det tyske krav. På ministermødet havde Brorsen, ifølge hans egen optegnelser, et "skarpt sammenstød" med Scavenius, der var meget utilfreds med hans manglende lyst til at give efter.

Da Kong Christian X havde et nært forhold til, og stor interesse i, forsvarrets forhold, blev det besluttet at tage ham med på råd. Kongen var klart imod en udlevering, og både Scavenius og Stauning valgte at bøje sig for kongens vilje og gik med til at fremsende en afvisning af kravet til Renthe-Fink.

Men inden Renthe-Fink modtog afslaget, havde han allerede telegraferet hjem til Berlin, at den danske regering havde tiltrådt udleveringen af torpedobådene.

I telegrammet gjorde Renthe-Fink dog opmærksom på, at spillet ikke var overstået, da Kong Christian X stadig

skulle overtales til at støtte beslutningen. Renthe-Fink meddelte Berlin, at han ikke mente, det var formålstjenligt at udsætte kongen for samme pres som regeringen var blevet udsat for.

På baggrund af sagens videre forløb kan telegrammet virke noget ude af kontekst. Officielt havde den danske regering på dette tidspunkt endnu ikke opgivet at få det tyske krav ændret eller helt opgivet, men noget tyder på, at Renthe-Fink havde en klar ide om, hvordan sagerne stod internt i den danske regering.

Den fungerende chef for søværnet, Kontreadmiral Briand de Crèvecoeur, henvendte sig den 18. januar direkte til admiral Mewis, og bad om, at det tyske krav blev trukket tilbage. På mødet informerede Briand om, at det tyske krav havde gjort søværnets officerskorps stærkt deprimeret, men trods Briands indvendinger meddelte den tyske marinechef, at beslutningen ikke var til at omgøre. Kontreadmiralens henvendelse fik dog tyskerne til at komme søværnet lidt i møde. Renthe-Fink foreslog Berlin, at man garanterede danskerne, at de udleverede både ville blive tilbageleveret ved krigens afslutning. Renthe-Fink garanterede også, at udleveringen på ingen måde ville ændre den danske flådes stilling, og heller ikke lede til yderligere udlevering af fartøjer.

Samme dag som Briand de Crèvecoeur var til møde med Mewis, afholdt man et møde i Søværnskommandoen. Her blev det diskuteret om man skulle øge antallet af enheder under kommando, så man derved kunne undgå tyske krav om udlevering af flere fartøjer. Det blev dog

Emmanuel Briand de Crèvecoeur (1882-1968) var konstitueret chef for søværnet fra 10/5 1940 til 25/7 1941.

ved snakken, da man ikke ønskede at provokere besættelsesmagten.

To dage senere, mandag den 20. januar, fremsatte Kong Christian X en officiel protest over det tyske krav, og opfordrede stærkt den tyske Rigsregering til at genoverveje kravet. Som vi skal se senere i forløbet, er der ingen tvivl om, at kongen var stærkt utilfreds med det tyske krav og kun nødtvungent gik med til udleveringen. Men kongens protest var uden effekt.

Samme dag som kongen fremsatte sin protest, havde Kommandørkaptajn Kjølens et møde med Storadmiral Raeder i Berlin. Raeder fastholdt det tyske krav, men lagde samtidig vægt på, at det tyske skridt ikke var foranlediget af en tysk ringeagt for den danske flådes officerer, og at han ønskede at gennemføre udleveringen på en måde, der skabte mindst mulig anstød hos de danske officerer.

Kjølens var svækket til mødet med Raeder, da han ikke havde nået at få instruktioner hjemmefra inden mødet. Han fremførte alligevel, at det tyske krav ville medføre stor utilfredshed blandt flådens folk, og at den var et klart brud på ordningen af 9. april 1940. Samtidig gjorde Kjølens opmærksom på, at udleveringen ville medføre en alvorlig forværring af det dansk-tyske forhold. Raeder var dog ikke til at rykke, men gjorde samtidig klart, at det var helt op til danskerne, hvordan man skulle ordne udleveringen. Den danske regering kunne selv bestemme om man ville udlevere bådene, sælge eller låne dem til tyskerne, eller måske indgå i et samarbejde, hvor bådene forblev under dansk flag og med delvis dansk besætning! Det er her

Frits Aage Hammer Kjølens (1893-1985) var militærattaché i Berlin fra december 1939 til november 1941.

tydeligt, at Raeder så udleveringen som en mulighed for at indgå den samarbejdsaftale, man havde forhandlet om i efteråret 1940.

Raeder sluttede mødet med at bede Kjølens tage til København og referere deres møde til de rette myndigheder. Samtidig gav Raeder den danske regering lov til at vente med at træffe en beslutning, til den havde modtaget hans kommentarer.

Det lader til, at der ikke var megen koordinering eller kommunikation mellem den tyske flåde og det tyske udenrigsministerium. Den 18. januar blev Renthe-Fink af Nils Svenningsen informeret om, at Kjølens var kaldt til møde med Raeder. Renthe-Fink bemærkede straks, at samtalen ikke ville ændre noget, og at regeringen derfor ikke burde vente med at træffe en beslutning, til efter mødet mellem Raeder og Kjølens var overstået - til trods for at Raeder som nævnt netop gav regeringen lov til at vente med en beslutning, til den havde modtaget referatet fra mødet!

Den 21. januar ankom Kjølens til København, hvor han samme dag deltog i en række møder med bl.a. Kongen og Brorsen. Kjølens refererer at alle, på nær Scavenius, var stemt for en klar afvisning. Scavenius var overbevist om, at Danmark ligegyldigt hvad ville ende med at måtte bøje sig, og han ønskede derfor at undgå en formålsløs konflikt med besættelsesmagten. Kjølens hævder, at Scavenius ligefrem satte sin ministerpost på spil, for at få regeringen til at gå med til en udlevering, men det er usikkert, hvor han har den oplysning fra, da han næppe selv har været til stede under ministermødet.

Resultatet af mødet den 21. blev dog, at regeringen fremsendte endnu et note til Renthe-Fink, hvori man opfordrede tyskerne til at fravige kravet om udleveringen.

Den 22. januar svarede tyskerne "eftertrykkeligt" at kravet blev opretholdt. Dette fik regeringen og kongen til endeligt at bøje sig, og samme dag meddelte man tyskerne, at bådene ville blive udleveret. Regeringen opretholdt dog sin protest overfor det tyske krav. De nærmere detaljer blev overladt til forhandlinger mellem chefen for Søværnskommandoen og den tyske marineattaché, Kapitän zur See Henning. Bådene blev udleveret til tyskerne og ikke lånt eller solgt, som Raeder havde lagt op til. Derved kunne danskerne fastholde billedet af, at man ikke støttede den tyske krigsindsats - med mindre man blev tvunget.

Udleveringen

Allerede den 23. januar nedsatte søværnet en arbejdsgruppe, der skulle koordinere udleveringen. Udvalget bestod af fire af søværnets officerer; Kommandør Ibsen (chef for Flådestationen), Kommandørkaptajnerne Kjølens, Vedel (souschef i Marinestaben) og Ramlau-Hansen (sekretær for udvalget) samt direktøren for Orlogsværftet N. K. Nielsen.

Tyskerne var bange for, hvad der kunne ske når nyheden om udleveringen slap ud, og man var derfor indstillet på at ordne udleveringssagen hurtigst muligt. Dette fik de opbakning til fra en noget uventet side; den 23. januar indberettede Renthe-Fink til Berlin, at "*den danske marine anser det for nødvendigt, at bådene under tysk bevogtning flyttes fra den nuværende ankerplads til et for offentligheden utilgængeligt sted*". Indtil overdragelsen var det danskerne, der havde ansvaret for bevogtningen af bådene, og den danske hast med at få bådene overdraget, må have skyldtes både en frygt for sabotage mod bådene, samt at udleveringen skabte stor utilfredshed blandt flådens faste mandskab. Man ønskede derfor at få løst situationen hurtigst muligt. Som led i beskyttelsen af bådene på Holmen blev de alle samlet og klargjort ved torpedo-bådsbroerne.

Den nedsatte arbejdsgruppe overvejede i samarbejde med direktøren for Københavns Havn, en række mulige ankerpladser til bådene, bl.a. Flakfort-havnen, Skudehavnen og lystbåde-havnen ved Svanemøllen. Til slut enedes man om lystbådehavnen, da bådene her ville være lette at bevogte, og de tyske soldater kunne indkvarteres tæt ved.

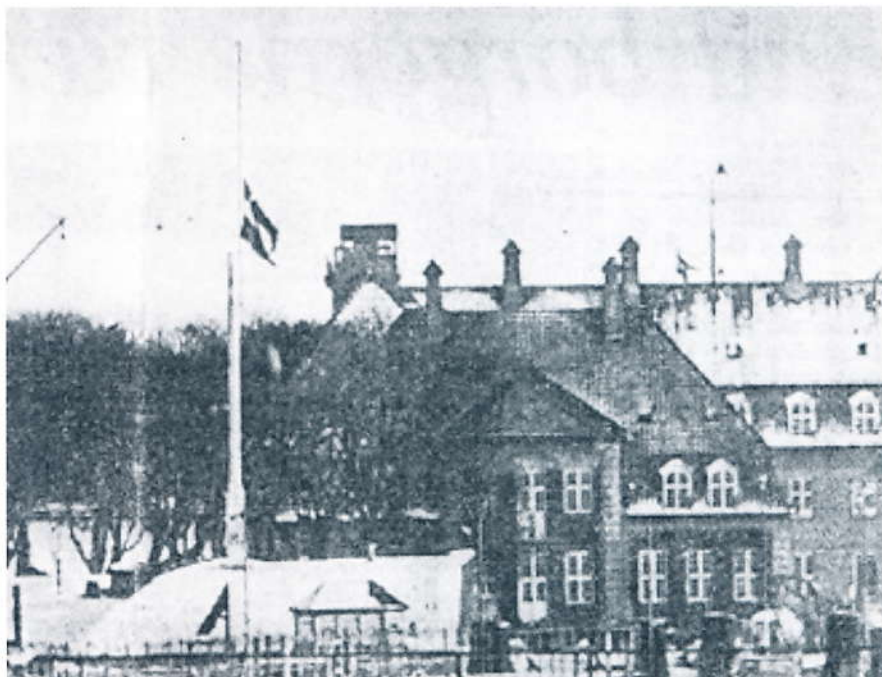
Den 24. januar kunne den tyske marineattaché telegrafere det danske forslag hjem til Berlin. Forslaget lagde op til, at de danske både blev overdraget "*uden kanoner, torpedoer, håndvåben og ammunition, ligeledes uden projektorer, radiostationer og afstandsmålere samt torpedorør*". Desuden blev bådene udleveret uden olie og kul. I aftalen blev det slået fast, at tyskerne hurtigst muligt skulle fjerne bådene fra Orlogsværftet og fra Svendborg, og at bådene ikke måtte sætte tysk flag, før de var kommet udenfor dansk territorium. Fra dansk side valgte man at udstyre bådene både med en tilstandsrapport, der beskrev eventuelle materielproblemer og med et komplet sæt tegninger til hver båd. Samtidig fjernede man dog bådenes navneskilte m.v., samt fortroligt materiale, herunder natkende-tegningsinstallationerne.

Bilagene til marineattachéens indberetning indeholdt et ønske fra chefen for Kystbevogtningen om, at tyskerne gav afkald på Springereren, da den var af stor værdi for fornævnte organisation. Samtidig kom det frem at Støren, Søridderen og Søhunden pga. deres høje alder allerede var udfaset og under realisation. Skibene havde som følge heraf fået udtaget en række hjælpemaskineri m.v. og marineattachéen gjorde derfor opmærksom på, at deres værdi for tyskerne i bedste fald var begrænset.

Samme dag meddelte den tyske overkommando i Berlin, at fremtidige forhandlinger om udleveringen skulle gennemføres i Berlin, hvorfor Kjølens måtte haste tilbage. Under de næste dages forhandlingerne fremførte Kjølens de fornævnte reservationer omkring de fire fornævnte enheder af S-klassen, og det fik tyskerne til den 27. januar at give afkald disse både. Tyskerne gik med til resten af de danske ønsker, herunder at bådene skulle overdrages uden våben. At tyskerne gik med til dette skyldtes bl.a., at torpedobådene var udstyret med 45cm torpedorør, der ikke var kompatible med tyskernes 53cm torpedoer. I tysk tjeneste blev skibene dog slet ikke udstyret med torpedorør.

I Svendborg fik søværnet assistance af Falck, da man ikke selv rådede over kraner m.v. til demontering af våbnene. De aftagne dele fra Glenten, Høgen og Ørnen blev efterfølgende opmagasineret i Svendborg.

30. januar ankom tre tyske officerer til København, hvor de inspicerede de danske både. Tyskerne skulle danne sig et overblik over, hvor store ændringer, der var nødvendige, førend bådene kunne

Rigets Flag vajede på halv stang fra kl. 12.30 til 15.45 den 5. februar. Gennem Kongens jagtkaptajn var tyskerne blevet informeret om at Dannebrog ville gå på halv ved udleveringen - et skridt, der hverken faldt i Scavenius' eller tyskernes smag!

tages i brug af tyskerne. Officererne tog den 2. februar sammen med Kommandørkaptajn Ramlau-Hansen videre til Svendborg. I forbindelse med begge inspektioner bemærkede tyskerne, at bådene var i fortræffelig stand.

Den 4. februar var søværnet færdig med at afmontere kanoner og torpedorør og med at udtage olien fra bådene, og Vedel kunne derfor informere tyskerne om, at bådene nu var klar til overdragelsen.

Dagen efter ankom de af tyskerne chartrede slæbebåde til Holmen. Tyskerne måtte selv leje og bemane de slæbebåde, der trak bådene fra Holmen.

Søværnet meddelte, at så snart bådene var udleveret til tyskerne, var man ikke længere forpligtet til at yde yderligere assistance.

Den officielle overdragelse af de otte både fandt sted den 6. februar 1941, og det skal bemærkes at Renthe-Fink telegraferede til Berlin, at *"Danskerne har ved overdragelsen optrådt korrekt"*. Trods utilfredsheden med beslutningen valgte søværnet at udføre den af regeringen pålagte ordre til punkt og prikke.

Om fredagen, dagen efter udleveringen, afholdt Kongen en parole for søværnets personel på Officersskolen på Holmen. Her gjorde han det klart, at han forstod den bitterhed som søværnets personel følte. Kilderne er noget uenige om, hvad Kongen præcist sagde, men der er ingen tvivl om, at han udtrykte sin utilfredshed med udleveringen, og medfølelse med søværnet.

10. februar havde den svenske gesandt i Danmark et møde med Scavenius. Under mødet spurgte gesanden om ikke udleveringen var et brud på 9. april-ordningen. Scavenius svarede *"med eftertryk"* at *"i en tid som denne vil det være tåbeligt ikke at regne med at udviklingen vil skabe nye situationer, som vil kræve en tillempling af tingenes tilstand"*. Derudover gjorde Scavenius opmærksom på, at det jo ikke var første gang, at man fra tysk side stillede krav, der gik udover aftalen af 9. april. Her tænkte han på udleveringen af det danske antiluftskyt.

Foto taget fra Bateria Sixtus viser et fartøj af Dragen-kl. under bugsering fra Holmen til lystbådehavnen i Svanemøllebugten. Man vil bemærke at torpedobåden er gråmalet. De tre enheder af Dragen-klassen blev som forsøg malet grå i december 1939. Indtil da havde de ligesom resten af torpedobådene været iklædt en olivengrøn maling.

Orlogskaptajn Ries, der stod for overdragelsen af bådene i Svendborg, begik selvmord den 6. april 1941, samme dag som Glenten, som den sidste båd, blev bugseret bort. Hans nekrolog nævner ikke dette direkte, men nævner kun, at han var stærkt påvirket af den tyske besættelse.

Her ses Høgen under bugsering i Svendborg 28. marts.

Scavenius kunne ikke se forskel på de to sager, men forskellen var dog, at mens hæren kunne overleve tabet af dens kanoner, ville en udlevering af flådens enheder true selve søværnets eksistens. Udleveringen ville både begrænse søværnets muligheder for at leve op til de pålagte opgaver, og ville også have en stor negativ effekt på personellet's moral. Derudover bærer søværnets skibe alle Dannebrog, og er derfor at regne for en del af nationen, og man kunne derfor forvente at en udlevering ville skabe stor utilfredshed i den danske befolkning. Udleveringen af antiluftskytset i april 1940 var sket uden den store folkelige bevågenhed, men udleveringen af torpedobådene skabte en stor krise i forholdet til besættelsesmagten.

I den censurerede danske presse blev sagen ikke nævnt, men den nåede alligevel ud til befolkningen og skabte stor harme. Tyskerne registrerede i foråret 1941 en forværring af forholdet mellem danskerne og tyskerne.

Den tyske admiral i København indberettede til Berlin, at befolkningens nationale følelse var dybt såret og advarede imod flere brud på 9. april-ordningen. Forværringen skyldtes ikke mindst at den tyske censur af de danske aviser her virkede mod hensigten og gav næring til rygter som f.eks. at tyskerne var ved at få hele flåden udleveret.

Udlandets syn på udleveringen

Da Renthe-Fink den 15. januar afleverede det tyske krav, havde Scavenius udtrykt bekymring over, hvordan en evt. udlevering ville blive opfattet i udlandet, herunder især i England. Scavenius' bekymring var ikke ubegrundet, og både i Sverige og England skabte det skete megen røre.

Pressen i det neutrale Sverige brugte en del spalte- og lederplads på sagen, og var meget kritisk overfor det åbenlyse

brud på 9. april-ordningen. Den tyske gesandt i Sverige indberettede den 10. februar til Berlin omkring den svenske presse, og medsendte en række eksempler på svenskernes kritik. Det svenske udenrigsministerium havde opfordret den svenske presse til at undlade at reagere på udleveringen, men uden synlig effekt. Svenskerne sammenlignede bl.a. udleveringen med englændernes ran af den danske flåde i 1807. Sagen faldt sammen med Hans Hedtoft og H.C. Hansens tvungne tilbage træden fra deres politiske virke, og begge sager blev brugt som bevis på, at tyskerne ikke ville eller kunne leve op til de nordiske frihedstraditioner, og at tyskerne brugte mere tvang og pres end nødvendigt. Trods Renthe-Finks anbefalinger om det modsatte, udsendte Berlin den 12. februar en pressemeddelelse, hvori man bekræftede at den tyske flåde havde overtaget et antal ældre (?) danske torpedobåde. Samtidig afviste tyskerne dog, at de skulle have rekvireret de danske både, og skrev blot at den danske regering imødekom et tyske ønske om at stille bådene til rådighed. I de svenske marinekalendere fra perioden 1942-45 står torpedobådene også opført som udlånt til Tyskland uden bestykning.

I Storbritannien skabte udleveringen både vrede og harme. Via Sverige modtog både regeringen og søværnet noter fra britisk side, hvor englænderne i klare vendinger meddelte deres utilfredshed med, at bådene ikke var blevet sænket inden udleveringen. Udleveringen førte til, at briterne valgte en mere aggressiv stil overfor den danske regering, og selv efter at bådene var blevet udleveret opretholdte briterne, efter direkte ordre

Slæbebådene medbragte også torpedobådernes tyske besætninger, der måtte sejles ind med slæbebådene, da man fra dansk side ikke ville tillade, at de betrådte Holmens område. Af samme grund optrådte de tyske officerer altid i civil, når de var på besøg på Holmen. De tyske søfolk kom hovedsageligt fra civile handelsskibe.

Torpedobåden Dragen (1929) fotograferet fra luften under fuld-kraftsprøve. Bådene fik en topfart på ca. 29 knob og var armeret med 8(Dragen-kl.) og 6(Glenten-kl.) 45cm torpedoudskydnings-apparater, samt 2 75mm(Dragen-kl.) og 2 87mm(Glenten-kl.) kanoner. Besætningen var på 51 mand.

Efter mange års smalkost havde Folketinget i 1929 bevilliget midler til bygning af seks 300 tons torpedobåde. Bådene, der fik betegnelserne Dragen- og Glenten-kl. (tre af hver) blev bygget på Orlogsværftet i perioden 1929-1935.

Ifølge beskrivelsen i Garde og Bjergs bog om torpedobådene var søværnets ansatte ikke ovenud tilfredse med de seks torpedobåde. På dette tidspunkt var alle andre sømagter gået over til at bygge motortorpedobåde, og de danske både var derfor lidt af en anakronisme. Mange i søværnet mente, at man også skulle været gået over til motortorpedobåde, i stedet for de store, tunge og relativt langsomme displacementbåde.

Kritikerne mente, at enhederne var for store til den påtænkte rolle som torpedobåd og mere var en hybrid mellem en torpedobåd og en kystjager. Som så mange gange før og siden var det størrelsen af de bevilligede midler og ikke en objektiv vurdering af, hvilke fartøjsegenskaber, der var brug for, der kom til at bestemme bådenes udformning. Man sigtede mod at få en enhed, der kunne lidt af det hele, men man endte

fra Churchill, presset. Den 26. februar modtog søværnet en note fra britisk side. Heri skrev de, at det eneste, der kunne redde den danske flådes ære var, at søværnet kom fremtidige tyske krav i forkøbet og selv sænkede flådens 10 ubåde. Krigssituationen taget i betragtning frygtede de åbenlyst konsekvenserne, hvis de danske ubåde skulle komme til at indgå aktivt i den tyske krigsførelse mod Storbritannien.

Ubådene blev dog ikke sænket, men efterfølgende kontaktede briterne Kong Christian X for at få ham til at gribe ind. Kongen sendte et klart svar om, at den danske politik fortsat var modstand mod den tyske besættelse, og at han derfor frabad sig trusler mod Danmark.

Ifølge Kieler og Roslyng var der blandt søværnets yngre officerer et stærkt ønske om at sænke skibene inden de faldt i tyskernes hænder. Regeringen gav ordre til, at sabotage skulle undgås, og søværnet valgte at postere vagtposter ved torpedobådene. Både regeringen og søværnets ledelse var bange for, at en sabotageaktion ville medføre at tyskerne tog hele det danske søværn, og at samarbejdspolitikken ville bryde sammen. En sådan udvikling turde man ikke tage ansvaret for. Søværnets officerer besluttede dog, at man næste gang, tyskerne fremsatte krav om udlevering af danske skibe, hellere ville sænke skibene end udlevere dem. Det fik man som bekendt mulighed for i august 1943.

De udleverede både

10. marts meddelte tyskerne, at de alligevel ikke ville overtage de to gamle bevogtningsfartøjer Havørnen og Narhvalen. De blev leveret tilbage til søværnet den 21. marts 1941.

Syv dage senere blev Høgen, som den første af de tre torpedobåde i Svendborg, bugseret bort. Først den 1. april var isen i Københavns havn toet tilstrækkeligt til,

at det blev muligt at slæbe de tre både her væk. Samme dag blev Ørnen slæbt fra Svendborg, mens Glenten måtte vente helt til den sjette førend den forlod dansk område. Alle bådene blev slæbt til Rosstock.

Torpedobådene af Dragen- & Glenten-klassen

Men hvad var det for skibe som tyskerne fik udleveret, og hvad blev deres senere skæbne?

Hvalen i tysk tjeneste under navnet TFA 5. TFA stod for Torpedofangboot Ausland. Bemærk kranen på agterdækket, der blev brugt til indtagning af torpedoer.

Holmen fotograferet i september 1943. På fotoet ses de tre T-41 torpedobåde under bygning. Bemærk Kongeskibet Dannebrog i dok inden det blev slæbt til Sydhavnen. I venstre side ses ubåden Havfru, sat på land efter den blev hævet den 8. september.

Vraget af Glenten (A4). Præcis hvor disse billede blev taget, er ikke til at fastslå. Billederne er ofte krediteret som visende tre af de danske torpedobåde, men de to både (i midten og til højre) er ifølge Gunnar Olsen specialbyggede tyske torpedofangboote.

med en, der ikke var rigtig god til nogen af de tiltænkte opgaver.

Bådernes senere skæbne

Efter overdragelsen blev de seks torpedobåde klargjort på værfter i Rostock og Lübeck. Derefter indgik de fra august 1941 i 26. U-flotille med station i Pillau og Gotenhafen (Gdynia), hvor de deltog i uddannelsen af de tyske ubådsbesætninger. Bådene fungerede som sejlene mål og i forbindelse med optagning af afskudte torpedoer. De blev udstyret med 2 kanoner hver, men ingen torpedorør, og fik identifikationsbogstaverne TFA 1-6.

Der er skrevet meget lidt om bådernes virke i tysk tjeneste, men der er lille tvivl om, at de spillede en relativ stor rolle i uddannelsen af de mange ubådsbesætninger, som tyskerne fik brug for til deres ubåde.

To af enhederne gik tabt i krigens sidste måneder. Glenten blev den 3. februar 1945 sænket af artilleriild nær

Pillau og den 14. maj blev Dragen minesprængt i Geltinger Bugt.

Da søværnet i foråret 1945 drog til de nordtyske havne for at lede efter de fartøjer som tyskerne havde taget under krigen, genfandt man de fire resterende enheder i Flensburg. De havde som sagt klaret sig igennem krigen, men da et ammunitionsskib sprang i luften i Flensburg havn den 6. juni 1945 blev de fire både hårdt beskadiget.

Trods skaderne blev Laxen, Hvalen, Høgen og Ørnen i august 1945 langsomt slæbt hjem til Danmark. Først til Sønderborg og senere til Holmen.

Bådene lå længe på Holmen, mens man overvejede forskellige muligheder for at reparere dem, men i foråret 1949 besluttede Marineministeriet, at Hvalen, Høgen og Ørnen skulle ophugges. Det var planen, at Laxen skulle bruges som skydemål, men ideen blev opgivet og den blev opslugt i 1952.

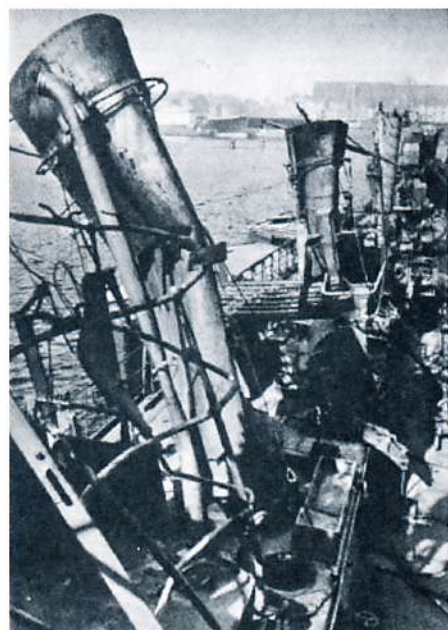
Den tyske erstatning

Efter mødet den 17. januar mellem Renthe-Fink og Scavenius, meddelte Renthe-Fink Berlin, at Scavenius havde fremført et ønske fra den danske flåde om en øget tilførsel af skibsplader. Efter besættelsen var det den tyske Kriegs-

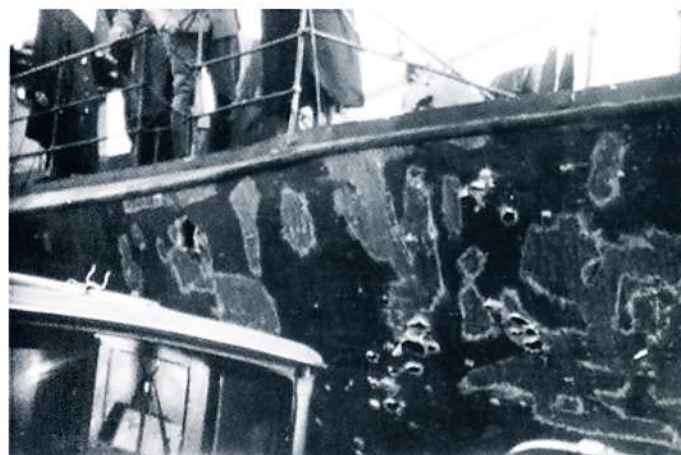
marine, der stod for fordelingen af sådant skibsmateriel. Renthe-Fink havde svaret Scavenius, at en udlevering af torpedobådene vil sikre en gunstig holdning til spørgsmålet. I senere beskrivelser af begivenhedsforløbet udlægges det som om, at det var tyskerne, der fremsatte tilbuddet om at stille materialer til rådighed for bygning af nye torpedobåde i stedet for de udleverede, men på baggrund af det gennemgåede materiale er det min opfattelse, at tyskerne ikke var idemændene bag forslaget.

Som følge af de massive danske protester over udleveringen, gav tyskerne allerede 5. februar tilsagn om levering af materialer til bygning af nye torpedobåde. Derved søgte tyskerne at slå fast at udleveringens mål ikke var en svækkelse af den danske flåde, og kun var nødvendig på grund af tyskernes øjeblikkelige mangel på egne fartøjer.

Kort tid efter udleveringen fik forsvarsminister Brorsen Rigsdagens Finansudvalg til at give tilsagn om 21 mio. kr. til bygning af nye enheder, og søværnet kunne påbegynde planlægningen af erstatningsenhederne. Søværnets ledelse overvejede grundigt, hvilke typer fartøjer man skulle bygge; motortorpedobåde, to enheder af samme type som Najaden og

Ekspllosionen gav store skader på skrog og skibenes overbygning blev i det store og hele raseret.

Sosætningen af Krieger 5. maj 1946 - på etårsdagen for befrielsen.

Her ses P571 Buhl, der løb af stablen i 1947.

Nymfen (de senere kystjagere Willemoes og Huitfeldt), der var under bygning på Holmen, eller seks torpedobåde af samme slags som de udleverede. Allerhelst ville søværnet have bygget motortorpedobåde, men det var pga. krigen ikke muligt at få motorer til sådanne enheder, og det måtte derfor opgives. Da det ville være for lidt med kun 2 erstatningsbåde, valgte man at bygge seks enheder af samme type som Dragen og Glenten-klassen.

De både, søværnet den 13. marts 1941 fremlagde planerne til, ville koste 28 mio. kr., men da man kun havde fået 21. mio. måtte man sats på, at genbruge skytset fra de seks udleverede enheder, i stedet for at købe nye og kraftigere 105mm kanoner.

På grund af problemer med at få materialer påregnede søværnet fra starten en konstruktionstid på mellem 20 og 35 måneder, og man overvejede sågar på et

tidspunkt at udstyre de nye enheder med kulfyrede maskiner pga. manglen på olie!

Tyskerne var noget overrasket over, at den danske flåde bad om materialer til bygning af seks både. Man havde kun regnet med at danskerne ville bygge et enkelt fartøj. Søværnet modtog dog materialer nok til at kunne begynde konstruktionen af de nye enheder. Dette foregik dog for lavt blus, da man ikke ønskede, at tyskerne skulle overtage bådene, når de var færdigbyggede. Da beddingerne var optaget af bygningen af de to kystjagere blev kølen til to første erstatningsbåde først lagt i august 1943. Bygningen blev fortsat efter flådens sækning den 29. august, og kølen til båd nr. tre blev lagt den 14. september. Arbejdet blev først endeligt indstillet i slutningen af september 1943.

Efter den tyske overgivelse i 1945 genfandt man de påbegyndte skrog på

Holmen, og man valgte at færdigbygge dem og de yderligere tre planlagte fartøjer.

Enhederne indgik i flådens tal i perioden 1948-50 og blev opkaldt efter nogle af søværnets helte; Krieger, Bille, Buhl, Hammer, Krabbe og Holm.

For yderligere oplysninger og kommentarer:

Noerby@orlogsmuseet.dk

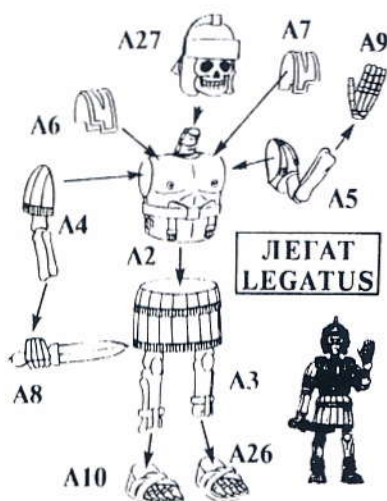
Den tilhørende meget omfattende litteraturfortegnelse samt noter findes på:

hjem.hhkol.dk/noerby/Upload/tpulv.pdf

Tak til alle dem, der har hjulpet mig med denne artikel, herunder især Gunnar Olsen, Stuffe, Johnny Balsved, Jakob Scerup, Walther Hagenau-Poulsen, Palle Roslyng, Hans Kirchhoff og Ditte Ditlevsen.

Drastisk plastik - en forbrugervildledning

af Jens Kristian Boll

Losdele til en enkelt figur i 28 mm!

Når talen falder på modelsoldater, tænker vi normalt på tinsoldater og andre figurer i metal. Dog er der også en rivende udvikling i markedet af plastikfigurer, hvor de nedennævnte fabrikanter er oppe i en kvalitet og detaljesans, der fuldt ud står mål med metalfigurerne.

Plastikfigurerne er oftest i formatet 1:72, selv om de også gør indhug i 28 mm formatet. Med plastik er vi ude over problemet om, hvorvidt vor hobby udsætter forsvarsløse spædbørn for farlige metaller, ligesom prisen sikrer, at man hurtigere kan opbygge talstærke armeer i plastik.

Zvezda

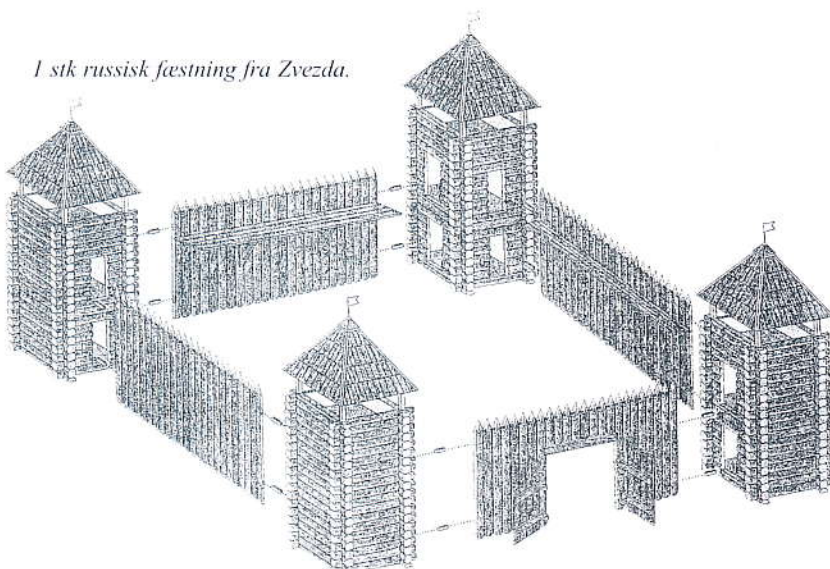
Den store komet på plastikfigurerens himmel er det russiske firma Zvezda, hvis

seneste produktion er rent ud sagt uovertruffen. Zvezda udsender dels sine æsker under eget navn, dels i samarbejde med italienske Italeri, der sandt at sige har vundet gevaldigt ved samarbejdet.

Samarbejdet med Italeri har bragt flere spændende sæt på banen, der alle er præget af en fantastisk teknisk dygtighed. Således har Zvezda indledt en serie over Det klassiske Grækenland med vægt på Alexander den Stores kampagne mod Perserriket. Højdepunkterne er her en æske med makedonsk kavaleri, hvor Alexander selv er fremstillet med individuelle ansigtstræk(!) og en æske persisk kavaleri med en af de frygtede, men vist ret upraktiske, lebesatte stridsvogne.

En anden serie er helliget Hundredårskrigene, hvor den franske æske ind-

1 stk russisk fæstning fra Zvezda.

befatter en bereden Jeanne d'Arc. Der er en rimelig fordeling mellem de forskellige våbenarter (beredne riddere, riddere til fods, fodsoldater, bueskytter, armbrøstskytter) i de to pakker, så med dem kan man genskabe såvel Hundredårskrigen som de engelske Rosekrige (1).

Endelig viser Zvezda den russiske historie skyldig reverens med en serie over Alexander Newski og hans krige mod De tyske Sværdriddere. Her kan man få æsker med mongolske krigere, russiske riddere, tyske ordensriddere og livlandiske riddere og krigere. Kort sagt alt hvad man behøver til at lade Eisensteins Alexander Newski udspille sig over sit spillebord og genoplive slaget på Pei-pussøen. En svaghed er det, at russerne næsten alle er til fods, men man kan konvertere med de mongolske ryttere og give russerne en ridderhær og mongolerne et fodfolk.

Husly, køb en borg

Står man og mangler borganlæg til sine figurer, har Zvezda løst problemet med hele tre anlæg: en østeuropæisk middelalderborg i træ, en vesteuropæisk middelalderborg i sten og en stenborg fra antikken. Anlæggene kan både anvendes til de små figurer i formatet 1:72 og til 28mm figurer, og for en gangs skyld er der taget højde for, at de færreste af os har plads til at have en eller flere borge stående fremme konstant: Kort sagt kan de let skilles ad. De enkelte moduler består af tårne og de mure, der forbinder tårnene. I den russiske træborg er murene palisader, der kan forankres i tårnene (jeg udskiftede dog forankringerne med små stykker ståltråd, så det blev lettere at samle og siden demontere borgen). I den antikke borg er man gået nummeret videre, da borgmurmodulerne er så brede, at de kan stå selv.

Har man brug en større borg, kan man købe flere moduler i form af tårne og borgmure, og så kan man frit udvide sine borganlæg fra alt til en forpost til et kæmpemæssigt citadel eller en bymur, så man kan bringe enhver større belejring ned på sit spillebord.

Skulle man spekulere på, om borgene er for stor en mundfuld for belejrerne, har Zvezda udsendt to æsker med blider, katapulter og en rambuk med tilhørende stormtag. Belejringssettet er også forklaringen på, hvorfor Italiere berigede markedet med en æske romerske legionærer, hvor hovedparten stod med skjoldet oppe over hovedet (ikke særligt anvendelige til andet end et belejringsdiorama, men jeg løste problemet ved en række kreative amputationer og lidt plastiklim).

Den russiske middelalderborg i træ kan både bruges til østeuropæiske kampagner, og kan flyttes over Atlanten til en rask kampagne over Coopers Læderstrømperomaner eller illudere Fort Laramie.

Endelig skal det anføres, at borgene er designede sådan, at der faktisk er plads til figurerne på løbegangene bag borgmure og palisade.

Tørre ben?

Russerne har i deres figurproduktion aldrig lidt overdreven frygt for at gå for tæt på andres copyright, men da resultatet er så fremragende, skal det være dem tilgivet, at Zvezda lancerer et figurspil i formatet 28 mm kaldet Ring of Rule, hvor man skal erobre Magtens Ring (2).

En af de hære, der kæmper for ringen, er dødemanernes hær, der åbenbart har fundet frem til Teutoburgerwald eller et andet sted, hvor det ikke gik romerne så godt, for man kan købe et samlesæt på 24 skeletter af romerske legionærer: 12 legionærer i traditionel brynje, 4 hjælpetropper i ringbrynje, 4 bueskytter, en legatus, en centurion, en hornblæser og en ørnebærer.

Settet er fantastisk detaljeret og anatomisk og historisk korrekt, ja så detaljeret, at den første reaktion, der melder sig, når man åbner låget, er "Hvad har jeg indlagt mig på?"

Her kan jeg berolige: figurerne er lette at samle, blot man investerer i en god plastiklim med kanylespids, og man holder godt styr på de enkelte dele. (Bred eventuelt en rød eller grøn papirdug over bordet, inden du begynder at skære de enkelte dele fri for at samle dem, så du hurtigere kan finde dem. På den anden side giver det jo også en udmærket motion at kravle rundt på gulvet med en lommelygte og lede efter en 3 mm lang skeletfod eller overdelen til legionsørnen).

Der er gode muligheder for at konvertere figurerne stillinger. Når man skal male dem, er det en lise, at de er iført

TINSOLDATEN MILITARY-ANTIQUE

Niels Ebbensgade 6
9000 Aalborg - Tlf. 9813 0177

TINSOLDATER
LEGO
GL. LEGETØJ
MILITARY
ORDNER OG MEDALJER
UNIFORMER

Forhandling af Tradition

Britains, Heyde, Lineol, Brigader, Elastolin
m. fl. købes og sælges.

Ring og spørg!

Åbningstider.	Mandag til fredag	kl. 13.00 - 17.30
	Lørdag	kl. 10.00 - 12.30

rustning, så man ikke skal til at spekulere på, hvordan man maler de enkelte ribben i brystkassen. Endelig må det også påskønnes, at der følger to "bundplader" med, hvor man kan placere op til 12 figurer i en enhed og flytte dem samlet rundt på spillebrættet indtil det øjeblik, hvor figurerne skal stilles op enkeltvis i en anden formation.

Har du lyst til at støtte Ruslands udvikling, så køb hos Zvezda!

Glimrende venstrehåndsarbejde!

GAMES WORKSHOP har også været på tæerne med strategispil, der knytter sig til filmen *The Two Towers; Lord of the Rings II* med Slaget om Hornborg mellem Rohans ryttere og Sarumans Uruk-Hai krigere som det naturlige midtpunkt. Brødrene Alan og Michael Perry har designet figurerne. Begge har de en lang og fornem karriere bag sig som figurdesignere hos Citadel, Games Workshop og Wargames Foundry, ligesom de er dygtige kunstmalere med hovedvægt på slagmalierier.

Michael Perry har i tilgift givet ordet "venstrehåndsarbejde" en helt ny dimension, da han for et par år siden mistede højre hånd ved et uheld med en kanon, hvad der ikke har afbrudt hans imponerende karriere! (3)

Flottest er en æske med 6 ryttere i plastik. Teknisk set kan de dække enhver periode fra sen folkevandringstid til tidlig middelalder, så hvis din vikingehær savner en slagkraftig rytterstyrke, er her en oplagt investering.

Det må ikke mindst påskønnes, at Games Workshop denne gang har sikret sig, at hestene er lige så velproportionerede som rytterne. Desværre har Games Workshop ellers haft en kedelig tendens til at sende sine rytterhære i felten på nogle særdeles velvoksne og velfodrede heste, der mere ligner Tuborgs og Carlsbergs bryggerheste end hurtige stridsgangere.

Uruk-Hai er troldmanden Sarumans særlige orkkrigere. Her kan man få en æske med 16 af de grumme fyre, velproportionerede og med hjelm og brystharnisk. En anelse ærgrelse kan det vække, at hovedparten af krigerne står med et langt spyd pegende

lige op i luften, men med en anelse kreativ hæværk med min miniboremaskine og lidt lim fik jeg spyddene bragt fra vertikalt til horisontalt plan, så jeg fik en imponerende falanks. Uruk-hai styrken kan både bruges i ethvert fantasy spil og med lidt kreativ bemaling gøres til middelalderens eller renæssancens pikenerer.

Jeg går ud fra, de fleste læsere har set *Ringenes Herre II* og blev lige så imponeret som undertegnede over slagscenerne? Skulle man få lyst til at genskabe dem, er der også en æske med plastikfigurer med en af uruk-haiernes brede stormstiger med entringskommando og pionersoldater til. Og hvad forsvaret angår, har Games Workshop udsendt en æske med Rohans krigere til fods, som også kan anbefales, hvis man står og mangler fodfolk til at lave en angelsaksisk hær til en historisk kampagne.

Games Workshop er også aktiv med nyudgivelser til sit eget Warhammer-system.

Her introduceres en ny hær i form af udøde inspireret af Faraonernes Ægypten, så hvis du har lyst til at udvide dine hære med et bizart indslag, er her en oplagt mulighed. En komplet hær forhandles i en samlet pakke til 1600 kr., men man kan også købe enkelte enheder. Jeg holdt mig derfor til et fodfolksregiment på 16 figurer. De er som sædvanligt lette at samle, og her er gode muligheder for at eksperimentere med at konvertere. På reklamefotoet står alle benradene med spyddene lodret op, men også her lod jeg dem skifte til horisontal position og støttede de mod skjoldenes indhak. Spyddene er i den tunge vægtklasse og nok ikke er helt historisk korrekte, til gengæld har de nogle spændende skjolde og hovedbeklædninger. Man kan også selv vælge, om krigerne skal være spydkæmpere eller bueskytter, og uanset hvad man vælger, står man med et spændende overskud af ubrugte dele til sit reservedelslager.

Kort sagt, kan man forlige sig med plastikfigurer, er her nok at gå i gang med i foråret.

God arbejdslyst og god fornøjelse.

Noter:

1. Og er man til alternativ historie, kan man jo lade sig inspirere af den engelske fantasyserie Lord d'Arcy (desværre har jeg glemt forfatterens navn) og sætte englændere og franskmænd over for russere og mongoler. I Sherlock Holmes pastichen Lord d'Arcy nævnes i sidebemærkninger, at i dette univers er konflikten øst-vest ført tilbage til middelalderen i krige mellem et forenet Rusland-Lithauen under barske zarer og et løsere forbund af vesteuropæiske lande forenet i Det hellige Romerske Rige under de flinke engelske Plantagenet-kejsere. Det største militære opgør mellem de to magtblokke sluttede, da Jeanne d'Arc med en fransk-engelsk hær drev de russisk-lithauske invasorer tilbage hele vejen fra Seinen til Njemen.

2. Således lånte legetøjsfabrikkene i Sovjettiden lystigt ideer hos bl.a. Airfix, som så sin serie Ancient Britons dukke op i Østeuropa som "Vikings", idet den keltiske stridsvogn i sættet blev nedgraderet fra to heste til en enhestesmodel (måske en forløber for Trabanten?), mens figurer fra Airfix's sæt Cowboys, Wagon Train og Civilians blev produceret som "Davy Crockett City Wild West". Da æsken Civilians var holdt i tidlig 1960'er stil, kunne Davy Crockett City rose sig af at være først med det sidste hvad herre- og damemoden angik.

3. Faktisk er der i de seneste år en imponerende række kunstnere, der har kastet helt nyt lys over hjerneforskningen ved at udvikle den anden hånd efter invaliderende ulykker og hjerneblødninger. Hidtil har det været god latin, at den ene hånds færdigheder var snævert bundet til den anden hjernehalvdel, og blev hånd eller hjernehalvdel beskadigede, var det bare surt. Men bl.a. Michael Perry og Piet Wijn (forfatter og tegner af Gammelpot) har med deres eksempler og udholdenhed vist, at det er muligt at genudvikle de mistede færdigheder i den resterende hånd og hjernehalvdel!

SLESVIG-HOLSTENSKES
 INFANTERIREGIMENT 1758.

71 (officer) Sort hat med sølvbesætning og sort kokarde. Ringkrave i messing. Rød kjole m. mørkegrøn foer, krave og opslag. Mørkegrøn vest, røde bukser, sorte strømper og sølvknapper. L. økker handsker og lædertøj m. messingspænder. Ringkrave i messing m. lyseblå emalje. Gul/rød porteepe. Brunt skaft på esponton.

72 (underofficer) Røde strømper – ellers som no. 71.

73 (menig) Hvid pompon m. grøn top. Mørkegrønne knaphulstider, røde strømper, sort patronstaske – ellers som no. 71 og 72.

Efter samtidige tegninger i Rigsarkivets
 I. Afd. Krigskancelliet 1679 – 1763.
 Uniformer 1711 – 1801 : Pakke 138.

Chakotens hjemmeside

Internetadressen www.chakoten.dk er allerede kendt af mange, og siden har dagligt en del "hits".

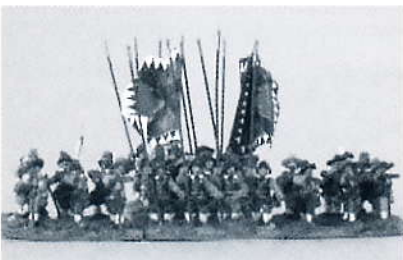
Kaare Myltoft, som er selskabets "web-master" (= moderne dansk for redaktør), gør et stort arbejde for at holde siden ajour, og tilfører jævnligt siden nye spændende tekniske muligheder.

Senest er det blevet muligt at abonnere på nyheder. Man skal blot tilmelde sig under punktet "Abonner", som blandt andet fremgår af forsiden. Som abonnent får man en mail, hver gang web-masteren lægger nye ting ud på siden.

Da hjemmesiden opdateres meget tit, så er det muligt hurtigt at få aktuelle ting ud til de af selskabets medlemmer, som nu måtte se siden, men også til en bredere kreds af ligesindede.

Nogle af de krigsspilsrelaterede emner, som bringes på hjemmesiden, findes også på engelsk, hvorved også læsere uden for landets grænser får mulighed for et indblik i vores aktiviteter. En statistik over brugen af de engelsksprogede artikler viser, at der rent faktisk er et stort antal hits på disse sider. Så her er altså også en mulighed for at komme i kontakt med en større læserskare.

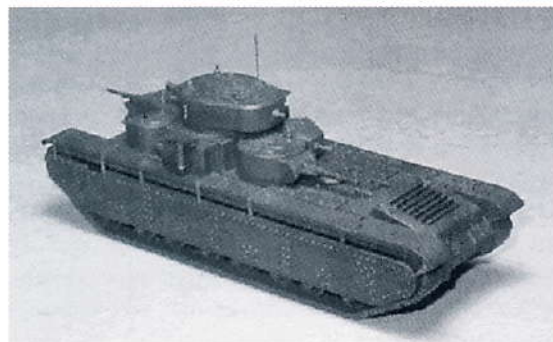
Samtidig vil jeg opfordre alle i selskabet til at bidrage med stof, således at vi alle kan være med til at gøre siden til den danske hjemmeside, som man først prøver, når emnet er militærhistorie. På den måde kan vi også være med til at udbrede interessen for selskabet og dets aktiviteter.

Per Finsted

Sidens indhold er stærkt varieret, som det ses af billederne her.

Holland

National Tinnen Figuren Museum, Ommen, viser i perioden fra 5. april til 3. november 2003 en særudstilling om den nyligt afdøde engelske samler Mike Taylor og hans fantastisk bemalede flade figurer. Mike Taylor bemaling af flade 30 mm figurer har givet disse figurer en renaissance og bemalingen af sådanne op på et niveau, som ikke er set før, ej heller i Tyskland.

Ud over særudstillingen udstiller museet permanent over 200.000 tinfigurer, en række historiske dioramaer fra Wienigsamlingen og Julius Diderichs diorama "Waterloo" med 5.000 figurer.

Så der er nok at se på.

Museet henviser Chakotens medlemmer til at benytte evt. hjælp til og vejledning med indkvartering på: tlf. 00 31 529 45 16 38.

Tøjhusmuseet i København

Som det nok er de fleste bekendt fra dagspressen, har museet fra sine gemmer fundet en del af den russiske general Poul Goudime-Levlovitsch fantastiske uniformssamling frem og udstiller nu en del i særudstillingen "En pragtfuld tid... russiske gallauniformer på kejserinde Dagsmars tid 1866 -1917."

Det kan anbefales alle at gå ind og se de prægtige uniformer.

Til udstillingen har Würgler Hansen lavet et lille hefte med forklaringer til de russiske uniformers detaljer og særegenheder.

Kastelskirkens søndagskoncerter i 2003

02. marts
09. marts
16. marts
23. marts
alle koncerter starter kl. 1400.

Øvrige arrangementer i Kastellet 2003

Onsdag 09. april 1145 - 1215.
Danmarks Besættelse 1940. Koncert ved Prinsens Livregiments Musikkorps.
Onsdag 30. april. Tidspunkt ej fastlagt. Valborg Aften med sang ved bålet i Prinsessens Bastion og koncert i Kastelskirken.
Torsdag 15. maj. 1800 - 2200.
Store Bededags arrangement. Koncert kl. 1830 samt 1930.

Kastelskoncerter i øvrigt:
Søndag 01. juni. 1400 - 1500.
Onsdag 11. juni. 1900 - 2000.
Søndag 15. juni. 1400 - 1500.
Onsdag 25. juni. 1900 - 2000.
Søndag 29. juni. 1400 - 1500.

Frihedsmuseets Venner

Chakoten har tegnet kollektivt medlemskab i Frihedsmuseets Venner, hvorfor vi fremover vil bringe meddelelser om foreningens arrangementer og de spændende foredrag, der tilbydes derigennem.

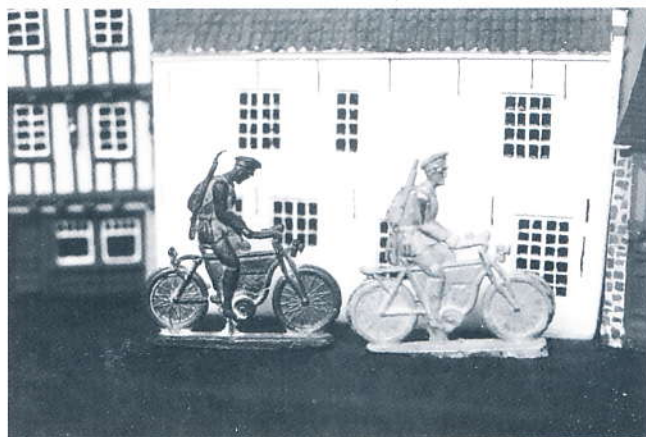
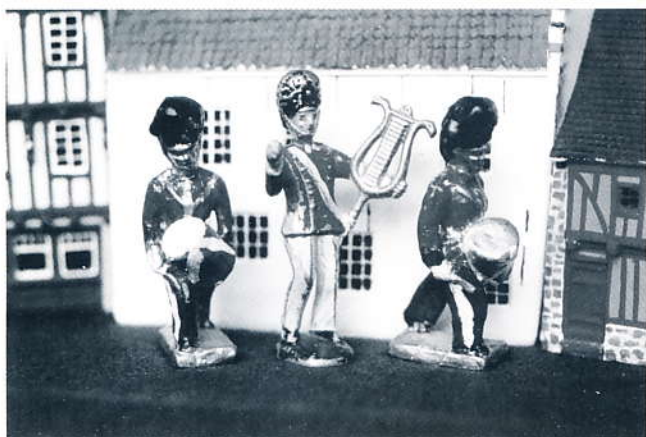
Foredragene afholdes
Nationalmuseets Festsal,
Ny Vestergade 10

Gratis adgang, alle er velkomne. Medlemmer af Chakoten, som deltager, må meget gerne levere referater af de afholdte foredrag til vort blad.

ONSDAG den 19. marts kl. 19.00
Kontreadmiral I.B. Rodholm, som var tjenestegørende ombord på Niels Juel fortæller om skibets kamp i Isefjorden den 29. august 1943.

ONSDAG den 23. april kl. 19.00
Vil redaktør Carl Hagens, Flensborg, fortælle om sine oplevelser som tvangsudskrevet dansksindet tysker i Luftwaffe som flyverløjtnant.

HJÆÆÆLP !

Jeg har netop været heldig at finde nedenstående figurer på et udsalg i Antikvariatet Oktober i Århus og vil spørge, om nogle af læserne kan hjælpe mig med oplysninger om deres oprindelse: De to tambourer måler 77 mm og er afstøbninger fra en masterfigur, vejer 128 gram). Den høje garder med lyren og hvide bukser (evt. Tivoligarder?) måler 83 mm under fodstykket står fabrikationsmærket i.C.O. Figuren er af en let legering, der ifølge min brevvægt vejer 30 gram. De to semiflade motorcyklister måler begge 54 mm og vejer 48 gram, de er angiveligt fremstillet efter en master på Varde Jernstøberi i en kaffepause. Kan nogen hjælpe mig med oplysninger om, hvilke fabrikater, mine nyanskaffelser er lavet ud fra?

Med venlig hilsen Jens Kristian Boll, Frydenlunds Allé 33, st.th., 8210 Århus V. (tlf. 8615 6245)

Kommende møder

Onsdag den 5. marts

Martin Davidsen møder med sit replicaudrustning som ridder og fortæller om tiden, dens kampteknik og -udstyr. Mød op, hør og få en virkelig oplevelse.

Onsdag den 12. april

Generalforsamling - med børs over effekter, som medlemmerne ønsker at afhænde. Her er chancen for at få ryddet lidt op og samtidig få penge for det.

Onsdag den 7. maj

Vor faneekspert Mogens Friis fortæller om „Danske militære faner fra Christian den V.s tid til nutidens“. Der vil blive fortalt om både regiments- og bataillionsfaner samt den Københavnske Borgervæbnings faner. I alt vil der med lysbilleder blive præsenteret ca. 30 faner.

Onsdag den 4. juni

Med stor sandsynlighed vil det blive et foredrag om de blodige begivenheder i Congo 1960 og om FN-indsatsen dér.

**Alle møder åbnes kl. 19.30,
og foredrag begynder kl. 20.00.**

- ☛ **Alle møder finder sted i Spisesalen i Nordre Magasin i Kastellet.
Og hvor er så det? - se kortet på hjemmesiden.**

Alle nysgerrige er meget velkomne, blot mød op, gå hen til formanden eller andre fra bestyrelsen og sig hej, så sørger de for at introducere dig i forsamlingen, så du ikke står mutters alene blandt fremmede.

Efter foredragene er der tid til en hyggesnak og for billig penge at nyde en bid smørrebrød med en vand eller øl til.

Forsiden viser

en trompeter fra 20. Régiment de Chasseurs a Cheval 1814.

Forlægget er et billede af oberst Langlois "*Le combat de Laubressel près de Troyes le 3. mars 1814*". (Musée de l'armée.)

Ærmeopslagene skulle egentlig være aurora, men som det bemærkes i kommentaren, så findes den farve i mange udgaver alt efter kunstner og ikke mindst virkelighedens grelle lys.

Bagsiden viser

Chakotens nye plakette med Selskabets logo. Skjoldet vindes ved vor årskonkurrence i december, af den der får flest stemmer i den ny kategori: "Best in Show". Plaketten vil i øvrigt også blive uddelt, når bestyrelsen finder anledning til at vise en lille påskønelse.

Russisk tung selvkørende kanon ISU-152 fra PST Models. Bygget af Per Finsted. Se artiklen på Chakotens hjemmeside.

Hungarian Cavalry. Bemalet af Per Finsted. Se artiklen på Chakotens hjemmeside.

Detalje fra maleri af Jacob Coning, udført ca. 1698-1699. Man ser her for første gang i farve en norsk grenader med kabuds og måske iført kasak. Det sidste er lidt vanskeligt at afgøre, men der er tydelig forskel i farve på ærmer og "overkjolen", som ikke kan være "skygge". På den anden side ville en kasak vel skulle have en række knapper ved ærmeåbningen. Kvaliteten af foto er lidt ringe, men det er håb en dag at finde bedre kopi og meget gerne også flere oplysninger om billedet, der forestiller en ingeniørofficer på inspektion ved fæstningen Frederiksten.

En "fejl" fra 1767., Menig fra Oldenborgske geworbne Infanteriregiment med sorte opslag og hvide knaphuller (officeren vises med guldsøjfer!), en uniform som antageligvis aldrig har været anlagt. Tegningen er fra et lille værk til Prins Karl af Hessen. Det er vel fremstillet for at vise, hvorledes uniformeringen tænkes at skulle være, når de røde uniformer blev genindført.

Husarudstilling i Roskilde

Roskilde Museum viser i perioden 13. juni til 28. oktober 2003 udstillingen: "*Husarer i Roskilde - en garnison og dens by. 1778-1842*".

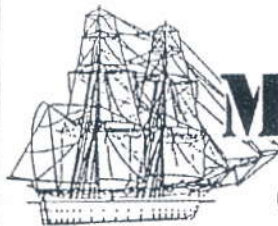
I den forbindelse vil Tøjhusmuseet bl.a. udstille husaruniformer i replica, da der som bekendt ikke eksisterer mange danske originale uniformsgenstande fra før ca. 1850.

Roskilde Museum har spurgt, om Chakoten ville være behjælpelig ved at udstille figurer, der viser danske husarer fra tiden. Modelstørrelse og materiale er underordnet.

Også figurer af danske husarer fra andre og senere perioder har interesse.

Medlemmer, som kan hjælpe, bedes henvende sig til John Sjöberg, Ildvænget 23, 2640 Hedehusene, (tlf. 4555 1064), som arrangerer Chakotens bidrag til udstillingen

MODEL & HOBBY

- siden 1948

Kom og besøg os. - Kom og se udstillinger.
Kom og lad dig inspirere af de mange muligheder indenfor modelbygning.

*Landskabsmaterialer - huse - klipark
modelfigurer - profiler & plader i
plast og metal - rør - stænger - tråd
masser af trælister - aeroplanfiner - balsa
i plader og klodser - riflede plader m.v.
Togtegninger til 50'materiel - færger
byggesæt til fly, skibe & militær m.v. - Roco
Silicone til støbeforme - støbematerialer
dukkehuse - tinsoldater - bøger
.... og meget, meget mere*

Velkommen i det gamle familieforetagende

MODEL & HOBBY aps

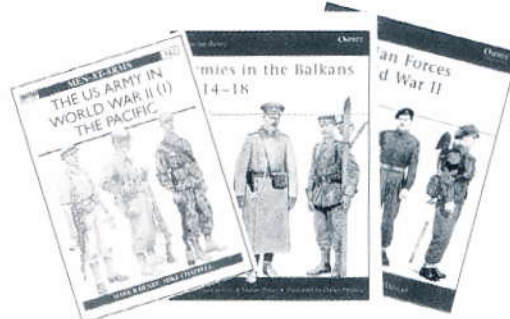
Frederiksborggade 23

1360 København K

telf./fax 33 14 30 10

åbent ma, ti. to. fre 11-17, lø 10-13, ONSDAG LUKKET

www.model-hobby.dk

Adresseændringer meddeles til:
Soren Juul Tlf. 4593 0197
Agnetevej 2,
DK-2800 Lyngby

